

**Evaluatieverslag over het vangnetmechanisme van de detailhandelsprijzen
voor gas en elektriciteit sinds zijn inwerkingtreding**

*In het kader van de verlenging van het mechanisme
ingevoerd bij de wet van 8 januari 2012 tot wijziging van de wet van 29 april 1999
betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en de wet van 12 april 1965
betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen*

September 2015

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Wettelijk kader waarin de rol van de Bank wordt bepaald	3
3	Hervormingen in verband met de gas- en elektriciteitsmarkten	4
3.1	Instelling van het vangnetmechanisme.....	4
3.2	Maatregelen ter bevordering van de concurrentie.....	8
4	Effect op het verloop van de energieprijzen en de inflatie	12
4.1	Keuze van de criteria voor het vaststellen van de indexeringsparameters.....	13
4.2	Verloop van de energiecomponent.....	17
4.3	Vergelijking van het verloop van de energiecomponent volgens de oude en de nieuwe parameters	18
4.4	Bijdragen van de energiecomponenten aan de inflatie in België	22
4.5	Bijdragen van de consumptieprijzen van gas en elektriciteit tot het inflatieverschil met de buurlanden.....	23
4.6	Vergelijking van de prijzen in niveau	27
5	Conclusies	30

Lijst van grafieken

Grafiek 1 –	Verloop van het marktaandeel, per gewest, van de elektriciteits- en gasleveranciers op de residentiële markt (aandeel in het totaal aantal toegangspunten op de distributienetten).....	9
Grafiek 2 –	Verloop van de energienoteringen (in € en in veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar).....	14
Grafiek 3 –	Groei tempo op jaarbasis van de energiecomponenten van variabele-prijscontracten (veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar ¹)	17
Grafiek 4 –	Verloop van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters ¹ (prijs per kWh, exclusief btw)	21
Grafiek 5 –	Bijdrage van de energiecomponenten van de variabeleprijscontracten tot de totale inflatie (in procentpunt)	23
Grafiek 6 –	Consumptieprijzen van gas en elektriciteit ¹ (veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar).....	24
Grafiek 7 –	Bijdrage van de voornaamste componenten tot het inflatieverschil ¹ (in procentpunt)	26
Grafiek 8 –	Verloop van de elektriciteitsprijzen aangerekend aan de huishoudens in België en in de drie buurlanden (in €/kWh).....	28
Grafiek 9 –	Verloop van de aardgasprijzen aangerekend aan de huishoudens in België en in de drie buurlanden (in €/kWh)	29

Lijst van tabellen

Tabel 1 –	Relatief aantal toegangspunten die in 2010-2014 van leverancier veranderden	8
Tabel 2 –	Simulaties van de regeringsmaatregelen en van het substitutie-effect voor de gas- en elektriciteitsmarkten in 2012	10
Tabel 3 –	Componenten van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit die worden beïnvloed door de regeringsmaatregelen om de concurrentie tussen leveranciers aan te wakkeren en door het vangnetmechanisme	12

1 Inleiding

Naar aanleiding van de vaststellingen van verscheidene instellingen en organismen, waaronder de Nationale Bank van België (NBB), in verband met de sterke volatiliteit van de detailhandelsprijzen van energie, heeft de overheid in januari 2012 ervoor gekozen een zogenoemd 'vangnetmechanisme' in te stellen. Die tijdelijke maatregel om de energiecomponent van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit te reguleren, is immers bedoeld om de huishoudelijke afnemers (en de kmo's) te beschermen door een kader af te bakenen voor de effecten van de prijsvolatiliteit voor die cliënten. De maatregel krijgt gestalte in de teksten die de Europese richtlijnen betreffende het 'derde energiepakket' in Belgisch recht omzetten, onder meer wat de aspecten in verband met de bescherming van de consumenten en de sociale cohesie betreft.

Een van de aangenomen regelingen is dat de wetgever heeft bepaald dat de NBB en de federale regulator van de elektriciteits- en gasmarkt (Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas – CREG) een monitoring van het mechanisme dienen uit te brengen in de vorm van een jaarverslag. Voorts werd aanbevolen uiterlijk tegen 31 december 2014 een evaluatierapport uit te brengen om het mechanisme te verlengen indien er wordt vastgesteld "*dat de transparantie- en mededingingsvoorwaarden nog steeds niet vervuld zijn en dat de bescherming van de consument nog steeds niet gewaarborgd is*". De rol van de NBB werd daarbij meer bepaald omschreven als "*een opdracht die erin bestaat om het vangnetmechanisme te monitoren en te evalueren, zodat ze onder andere de impact kan evalueren van dit mechanisme op de volatiliteit van de energieprijzen en hun impact op de inflatie*". Die evaluatieverslagen werden in juni 2014 aan de overheid (in lopende zaken) bezorgd.

In het Regeerakkoord van 9 oktober 2014 neemt de Regering "*akte van het (evaluatie) rapport van de Nationale Bank en van de CREG over het vangnetmechanisme voor de energieprijzen. Ze zal het initiatief nemen om het huidig mechanisme voorlopig te verlengen met één jaar. Het wordt uiterlijk op 31 december 2017 beëindigd.*" Omwille van de rechtszekerheid heeft het koninklijk besluit van 19 december 2014 tot verlenging van het mechanisme¹ ook bepaald dat het met een nieuwe periode van drie jaar wordt verlengd, namelijk tot 31 december 2017, tenzij het in overeenstemming met de wet moet worden opgeheven. In deze context wordt nader bepaald: "*ten laatste drie maanden vóór 31 december 2015, stellen de commissie en de Nationale Bank van België een evaluatierapport op over het mechanisme ... sinds zijn inwerkingtreding*". Dit verslag betreft het evaluatierapport van de Bank.

Net als voor de vorige door de Bank opgestelde verslagen zij vooraf opgemerkt dat behoedzaamheid geboden is bij de beoordeling van de impact, op de inflatie, van de invoering van het

¹ Koninklijk besluit van 19 december 2014 "tot verlenging van het mechanisme ingesteld door artikel 20bis van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en ingesteld door artikel 15/10bis van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen".

Cf.: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=14-12-30&numac=2014011641

2.

vangnetmechanisme. Een gebrek aan nauwkeurige gegevens maakt immers dat er geen onderscheid kan worden gemaakt tussen de respectieve invloed (i) van het mechanisme als dusdanig, (ii) van de toegenomen concurrentie op de detailhandelsmarkten voor gas en elektriciteit en (iii) van het prijsverloop van de energetische grondstoffen.

Voorts valt het uitbrengen van dit verslag uiterlijk in deze maand september 2015, samen met de btw-verhoging van 6 tot 21 % op elektriciteit. Ondanks de intentie om de meest volledige en waarheidsgetrouwe analyse te verschaffen, is met deze wijziging geen rekening kunnen worden gehouden vanwege de vertraagde beschikbaarheid van de gegevens met betrekking tot de maand september 2015.

Dit evaluatieverslag bouwt voort op twee jaarlijkse verslagen die door de NBB werden gepubliceerd respectievelijk in maart 2014 en in april 2015, en op een eerste evaluatieverslag dat werd gepubliceerd in juni 2014:

- Nationale Bank van België, *Jaarlijks evaluatieverslag over het vangnetmechanisme van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit*, maart 2014.

Te raadplegen op: <http://www.nbb.be/doc/ts/publications/vangnet.pdf>

- Nationale Bank van België, *Evaluatieverslag over het vangnetmechanisme van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit met betrekking tot het jaar 2014*, april 2015.

Te raadplegen op: <https://www.nbb.be/doc/ts/publications/vangnetapril2015.pdf>

- Nationale Bank van België, *Evaluatieverslag over het vangnetmechanisme van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit*, juni 2014.

Te raadplegen op: <http://www.nbb.be/doc/ts/publications/vangnetjuni2014.pdf>

De vaststellingen en analyses die werden uitgewerkt in de opeenvolgende verslagen van de Bank, worden in het vervolg van dit verslag grotendeels overgenomen en bijeengebracht, waarbij ze worden aangevuld om de jongste ontwikkelingen in aanmerking te nemen en aldus een beoordeling te bieden van het mechanisme sinds de inwerkingtreding ervan.

Het "Rapport (RA)150924-CDC-1458 over het vangnetmechanisme ingevoerd via artikel 20bis, §§1 tot 5 van de elektriciteitswet en artikel 15/10bis, §§1 tot 5 van de gaswet" bevat de overeenstemmende vaststellingen en analyses van de CREG en kan op haar website worden geraadpleegd. De vorige door de CREG opgemaakte en aan de overheid bezorgde rapporten zijn er ook beschikbaar:

- CREG (2014), *Verslag (Z)140327-CDC-1318 over "de monitoring van mogelijke marktversturende effecten in het kader van het vangnetmechanisme ingevoerd via artikel 20bis, §§1 tot 5 van de elektriciteitswet en artikel 15/10bis, §§1 tot 5 van de gaswet"*, maart 2014.

Te raadplegen op: <http://www.creg.info/pdf/Diversen/Z1318NL.pdf>.

- CREG (2014), *Rapport (RA)140626-CDC-1341 over "het vangnetmechanisme ingevoerd via artikel 20bis, §§1 tot 5 van de elektriciteitswet en artikel 15/10bis, §§1 tot 5 van de gaswet"*, juni 2014.

Te raadplegen op: <http://www.creg.info/pdf/Diversen/RA1341NL.pdf>

- CREG, *Verslag (Z)150507-CDC-1416 over "de monitoring van mogelijke marktversturende effecten in het kader van het vangnetmechanisme"* mei 2015.

Te raadplegen op: <http://www.creg.info/pdf/Diversen/Z1416NL.pdf>.

2 Wettelijk kader waarin de rol van de Bank wordt bepaald

Het mechanisme van het 'vangnet' werd ingevoerd door de wet van **8 januari 2012 tot wijziging van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen. Daarin werd bepaald dat dit mechanisme in werking zou treden op de eerste dag van het trimester na dit waarin de wet is bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad (namelijk het tweede trimester van 2012). Deze bepalingen luiden als volgt:**

§ 7. Het mechanisme ingevoerd door dit artikel maakt het voorwerp uit van een jaarlijkse monitoring en een jaarlijks verslag door de commissie² en de Nationale Bank van België teneinde met name de risico's van de marktversturende effecten te identificeren.

Tot 31 december 2014, kan de Koning bij belangrijke marktversturende effecten, op elk moment beslissen om een einde te stellen aan het mechanisme van dit artikel op voorstel van de minister bij besluit overlegd in Ministerraad op basis van de monitoring en het jaarverslag bedoeld in het eerste lid.

Ten laatste zes maanden vóór 31 december 2014, stellen de commissie en de Nationale Bank van België een evaluatierapport op over dit mechanisme ingesteld door dit artikel. Op basis van dit rapport kan de Koning, bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, op voorstel van de minister, het verlengen met een nieuwe periode van drie jaar, indien een hernieuwing nodig is volgens een identieke procedure, indien hij vaststelt dat de transparantie- en mededingingsvoorwaarden nog steeds niet vervuld zijn en dat de bescherming van de consument nog steeds niet gewaarborgd is. Op basis van de monitoring en het jaarverslag van de commissie en de Nationale Bank bedoeld in het eerste lid, kan de Koning bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad, op voorstel van de minister, op elk moment besluiten om aan het mechanisme van dit artikel een eind te maken in aanwezigheid van belangrijke marktversturende effecten.

De wet van **25 augustus 2012 houdende diverse bepalingen inzake energie (II)** verschafft nadere toelichting bij de rol van de Bank: terwijl volgens de vroeger vastgelegde procedures was bepaald dat de Nationale Bank van België zou moeten worden geraadpleegd voor adviezen of voor overleg, beperkt deze wet de rol van de Bank tot een opdracht die erin bestaat om het vangnetmechanisme te monitoren en te evalueren, zodat ze onder andere de impact kan evalueren van dit mechanisme op de volatiliteit van de energieprijzen en hun impact op de inflatie.

² Met 'commissie' wordt in de wet de CREG bedoeld.

3 Hervormingen in verband met de gas- en elektriciteitsmarkten

3.1 INSTELLING VAN HET VANGNETMECHANISME

Het onderstaand kader biedt een summier overzicht van de opeenvolgende wettelijke bepalingen met betrekking tot de invoering van het vangnetmechanisme en de verlenging ervan. Afgezien daarvan heeft de overheid tijdens dezelfde periode een reeks maatregelen genomen ten behoeve van de consumenten, met het doel de concurrentie op de detailhandelsmarkten voor gas en elektriciteit te stimuleren. Die maatregelen worden omschreven in paragraaf 3.2.

Wet van 8 januari 2012 tot wijziging van de wet op elektriciteit en van de wet op gas	Zet de Europese richtlijnen van het "derde energiepakket" om in Belgisch recht. Inwerkingtreding gepland op de eerste dag van het kwartaal dat volgt op dat van de publicatie van de wet in het Belgisch Staatsblad (d.w.z. het tweede kwartaal van 2012).
Wet van 25 augustus 2012 houdende diverse bepalingen inzake energie (II)	Omschrijft nauwkeurig de rol van de Bank als een opdracht van monitoring en evaluatie van het vangnetmechanisme, zodat ze met name de invloed van dit mechanisme op de volatiliteit van de energieprijzen alsook hun invloed op de inflatie kan evalueren.
Wet van 29 maart 2012 tot wijziging van die van 8 januari 2012	Keurt het principe goed van driemaandelijke indexeringen op basis van een exhaustieve lijst van criteria die worden aanvaard als indexeringsparameters, onder toezicht van de CREG. In afwachting van deze lijst wordt een periode van bevrozing van opwaartse indexeringen van de variabele energieprijzen ingesteld tussen 1 april en 31 december 2012.
1 augustus 2012	De CREG maakt haar voorstel van lijst openbaar.
Koninklijk besluit van 21 december 2012	Bepaalt de exhaustieve lijst voor inwerkingtreding op 1 april 2013. De facto, toepassing door alle leveranciers vanaf 1 januari 2013.
Regerakkoord van 9 oktober 2014	Akkoord over een verlenging van het huidige mechanisme, voorlopig voor een jaar. Het mechanisme zal uiterlijk op 31 december 2017 worden opgeheven.
Koninklijk besluit van 19 december 2014	Omwille van de rechtszekerheid is voorzien in een verlenging van het mechanisme met een nieuwe periode van drie jaar, tenzij het in overeenstemming met de wet moet worden opgeheven. Tevens stellen de CREG en de NBB, ten laatste drie maanden vóór 31 december 2015, een evaluatieverslag op over het mechanisme sinds zijn inwerkingtreding.

Om de impact van de volatiliteit van de consumptieprijzen voor gas en elektriciteit onder controle te houden, heeft de federale regering bij **de wet van 8 januari 2012** verschillende maatregelen genomen, die de Europese richtlijnen betreffende het 'derde energiepakket' in Belgisch recht omzetten, onder meer wat de bescherming van de consumenten en de sociale cohesie betreft.

Bij deze wet wordt een toezicht, door de CREG, ingevoerd op de aanpassingen van de variabele energieprijzen voor de levering van gas en elektriciteit aan huishoudelijke afnemers (en kmo's).³ Voor deze contracten bepaalt de wet dat het aantal indexeringen wordt beperkt tot vier per jaar, namelijk aan het begin van elk kwartaal, terwijl de leveranciers hun tarieven voordien iedere maand konden aanpassen.⁴ Voorts moet de leverancier de regulator op de hoogte brengen van elke stijging van de variabele energieprijz als gevolg van een wijziging van de tariefformule, die de leverancier overigens dient te motiveren. De commissie oordeelt dan of de motivering van de stijging gerechtvaardigd is, onder meer op basis van *'een permanente vergelijking van de energiecomponent met het gemiddelde in de zone Noordwest-Europa'*. Zo niet onderhandelen de regulator en de desbetreffende leverancier om een akkoord over de prijs te sluiten. Impliciet betekent dit dat het niveau van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit in België moet worden teruggebracht tot het gemiddelde prijspeil in de zone 'Central Western Europe' (CWE = België, Nederland, Frankrijk en Duitsland).

De **wet van 29 maart 2012** wijzigt die van 8 januari en beoogt die indexeringsmechanismen grondiger te hervormen door, onder meer, de leveranciers van huishoudelijke afnemers niet langer absolute vrijheid te laten om zelf de parameters te bepalen waarop de automatische indexeringen gebaseerd zijn. Krachtens die wet werd de CREG belast met het voorstellen en vastleggen van *'een exhaustieve lijst van toegelaten criteria met het oog op de uitwerking door elkeen van de leveranciers van de indexeringsparameters opdat deze beantwoorden aan transparante, objectieve en niet-discriminatoire criteria en de werkelijke bevoorradingskosten vertegenwoordigen'*. In afwachting van die lijst werd een overgangperiode van 1 april tot 31 december 2012 ingesteld. Tijdens die negen maanden werden opwaartse indexeringen van de variabele energieprijz voor de levering van aardgas en elektriciteit verboden, wat concreet betekent dat de waarde van de gebruikte parameters over de periode niet hoger mocht zijn dan die van maart 2012.

³ De maatregel beoogt in de eerste plaats een monitoring van de prijzen van de variabeleprijscontracten die worden aangeboden aan residentiële afnemers. Toch stellen de leveranciers ook heel wat dergelijke contracten voor aan kleine professionele afnemers waarvan het jaarlijkse verbruiksniveau vergelijkbaar is. Deze laatste afnemers genieten aldus voor hun energieaankopen impliciet van bepalingen die gunstig zijn voor het kostenconcurrentievermogen.

Er zij opgemerkt dat voor de grotere professionele afnemers voorzien is in de instelling van een energienorm, volgens nog te bepalen regels, maar wel zodanig dat de verschillende componenten van de energiekosten in België niet hoger uitvallen dan in de buurlanden, zulks ook om het concurrentievermogen van deze ondernemingen te vrijwaren.

⁴ Voor de leveranciers is het indexeringsprincipe handig, omdat een deel van het prijsrisico automatisch wordt afgewenteld op de klant zonder verdere kennisgeving. In overeenstemming met artikel 74 van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming is het immers verboden *"in overeenkomsten van bepaalde duur te bepalen dat de prijs van de producten wordt vastgelegd op het ogenblik van levering, dan wel de onderneming toe te laten eenzijdig de prijs te verhogen of de voorwaarden ten nadele van de consument te wijzigen op basis van elementen die enkel afhangen van haar wil, zelfs indien op dat ogenblik de consument de mogelijkheid wordt geboden om de overeenkomst te beëindigen. Zijn echter geoorloofd en geldig: de bedingen van prijsindexering, voor zover deze niet onwettig zijn en de wijze waarop de prijzen worden aangepast expliciet beschreven is in de overeenkomst."*

Op **1 augustus 2012** maakte de CREG haar voorstel bekend voor een lijst waarop alleen parameters mogen voorkomen die een expliciete benaming hebben en die aan twee criteria voldoen. Ten eerste moeten ze enkel het verloop van de werkelijke bevoorradingskosten van de leverancier weergeven, en niet dat van andere kosten, zoals de personeelskosten, de afschrijvingen of de bedrijfskosten, die ook gedekt worden door de 'vaste' vergoeding waarvan de in de vroegere tariefformules bepaalde indexering niet gerechtvaardigd is (ze vertegenwoordigen een klein gedeelte van de kosten, zijn beheersbaar en voorspelbaar voor de leverancier voor de duur van een residentieel contract). Ten tweede mogen ze slechts worden berekend op basis van beursnoteringen met betrekking tot de Europese gas- en elektriciteitsmarkten.

Vóór de invoering van het vangnet en ondanks de volledige liberalisering van de detailhandelsmarkten voor gas en elektriciteit in België in januari 2007, waren de detailhandelsprijzen er geïndexeerd op basis van referenties die voor gas de internationale noteringen van aardolie of olieproducten omvatten en voor elektriciteit die van de voor de productie gebruikte brandstoffen. Hoewel dat in het verleden gerechtvaardigd kon zijn toen de tussen leveranciers en producenten aangegane gas- en elektriciteitsbevoorradingscontracten voor het grootste deel waren geïndexeerd aan de hand van die referenties, hebben die koppelingen de afgelopen jaren een deel van hun relevantie verloren. De voorwaarden voor de gasbevoorrading van de leveranciers en, derhalve, de daaraan verbonden reële kosten zijn immers veranderd in overeenstemming met het toenemende belang van de spotmarkten, dat zowel leidde tot nieuwe bevoorradingsmogelijkheden (overeenkomstig de ontwikkeling van de internationale handel in vloeibaar aardgas), als tot het toenemende gebruik van gasindices als referentie in de bevoorradingscontracten die de leveranciers in hun aankoopportefeuilles aanhouden. Voor elektriciteit werd in België de achterhaalde representativiteit van die referenties in de context van een geliberaliseerde markt aangestipt⁵. Door de liberalisering kunnen de leveranciers stroom verkrijgen bij producenten naar keuze en zodoende een portefeuille voor de aankoop van elektriciteit samenstellen die onderling verschillend is. De gehanteerde indexeringsformules voor detailhandelsprijzen, die zeer gelijklopend zijn tussen leveranciers en grotendeels worden bepaald door de structuur van het Belgische productiepark, weerspiegelen evenwel niet de kostenverschillen voor de productie en aankoop van elektriciteit. Meer bepaald hielden de gebruikte formules en parameters geen rekening met de veranderingen in de exploitatie van het Belgische productiepark (toegenomen productie via hernieuwbare energiebronnen, geleidelijke sluiting van de steenkoolcentrales, enz.), noch met de aankopen van elektriciteit op de beurs of door middel van invoer. In april 2011 heeft de regulator de leveranciers trouwens verzocht hun tarieven te wijzigen en die realiteit beter in aanmerking te nemen⁶.

⁵ Voor een volledige analyse van die representativiteit, zie Coppens F. (2010), 'De toegenomen volatiliteit van de elektriciteitsprijs voor de Belgische huishoudens. Een analyse op basis van de specifieke kenmerken van de prijszetting door de Belgische stroomleveranciers', *Economisch Tijdschrift*, 89-117, september.

Te raadplegen op: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2010/ecotijdii2010_h5.pdf.

⁶ CREG (2011), 'De CREG vraagt de elektriciteitsleveranciers hun tarieven aan te passen om de evolutie van de prijzen op de markt correct te volgen', Persbericht.

Te raadplegen op: <http://www.creg.info/pdf/Presse/2011/compress08042011nl.pdf>.

In haar voorstel van lijst van parameters⁷ verschaft de CREG meer toelichting bij het begrip 'reële bevoorradingskosten' in de zin van de wet: de (oude) parameters die berekend werden aan de hand van elementen van de interne transferprijzen van multinationals of verticaal geïntegreerde bedrijven kunnen, in het licht van de voorbereidende werkzaamheden (rechtvaardiging, amendementen, uiteenzetting in de parlementaire commissie), geen reële bevoorradingskosten zijn in de zin van de wet. De regulator heeft dan ook aanbevolen niet langer te refereren aan de prijzen voor olieproducten en brandstoffen, en de tarieven uitsluitend te indexeren op basis van de beursnoteringen van de CWE-gas- en elektriciteitsmarkten.

Die elementen zijn opgenomen in **het koninklijk besluit van 21 december 2012** dat op 1 april 2013 in werking trad. Sedertdien moeten de door de leveranciers gebruikte parameters aan die criteria beantwoorden. Er gold echter een overgangperiode voor de leveranciers van wie de gasbevoorrading aankopen omvat tegen een contractuele prijs die deels geïndexeerd is op basis van een aardolie-index. In dat geval kan er een verwijzing naar een olieparameter blijven in de indexeringsformule van de detailhandelsprijs voor gas, ten belope van een maximaal percentage van 50 % in 2013, 35 % in 2014 en 0 % in 2015⁸.

Zoals gewenst door de wetgever, streeft de handhaving van het vangnetmechanisme ernaar de bescherming van de huishoudelijke afnemers en de kmo's te waarborgen in een context waarin de transparantie- en mededingingsvoorwaarden niet altijd vervuld zijn.

In het Regeerakkoord van 9 oktober 2014 neemt de Regering "*akte van het (evaluatie) rapport van de Nationale Bank en van de CREG over het vangnetmechanisme voor de energieprijzen. Ze zal het initiatief nemen om het huidig mechanisme voorlopig te verlengen met één jaar. Het wordt uiterlijk op 31 december 2017 beëindigd.*" Omwille van de rechtszekerheid, heeft het **koninklijk besluit van 19 december 2014** tot verlenging van het mechanisme⁹ bepaald dat het met een nieuwe periode van drie jaar wordt verlengd, namelijk tot 31 december 2017, tenzij het in overeenstemming met de wet moet worden opgeheven. Inderdaad, "*de Koning kan, bij een besluit ... op elk moment besluiten om aan het mechanisme van dit artikel een eind te maken in aanwezigheid van belangrijke marktversturende effecten*". Dit kan dus eventueel na een jaar, zoals overeengekomen in het Regeerakkoord. Daartoe dienen de CREG en de NBB uiterlijk drie maanden vóór 31 december 2015 een evaluatierapport op te stellen over het mechanisme sinds zijn inwerkingtreding.

⁷ In: CREG (2012), *Voorstel (C)120801-CDC-1150 en Voorstel (C)120801-CDC-1151 van 'exhaustieve lijst van toegelaten criteria met het oog op de uitwerking door elkeen van de leveranciers van de indexeringsparameters voor elektriciteit/gas en diverse maatregelen om de vergelijkbaarheid, objectiviteit, representativiteit en transparantie van de energieprijzen aangeboden aan residentiële klanten en kmo's in België te verzekeren*. Cf. <http://www.creg.info/pdf/Voorstellen/C1150NL.pdf> en <http://www.creg.info/pdf/Voorstellen/C1151NL.pdf>.

⁸ In de praktijk maakte enkel Electrabel gebruik van die overgangsmogelijkheid, en vanaf oktober 2013 werd uiteindelijk afgezien van elke referentie aan een aardolie-index (cf. Grafiek 4 – p. 21).

⁹ Koninklijk besluit van 19 december 2014 "tot verlenging van het mechanisme ingesteld door artikel 20bis van de wet van 29 april 1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt en ingesteld door artikel 15/10bis van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen".

Cf.: http://www.ejustice.just.fgov.be/cqj/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=14-12-30&numac=2014011641

3.2 MAATREGELEN TER BEVORDERING VAN DE CONCURRENTIE

De wet van 8 januari 2012 bevat verschillende bepalingen ter bevordering van de concurrentie op het vlak van facturatie en communicatie met de consumenten. Bijgevolg werd in oktober 2013 ook het akkoord over 'De consument in de vrijgemaakte elektriciteits- en gasmarkt' aangepast. Daarbij verbonden de gas- en elektriciteitsleveranciers zich ertoe de verbrekingsvergoedingen op te heffen, hun facturen leesbaarder te maken en de klant aan het einde van de overeenkomst informatie te verschaffen over de voordeligste door hen aangeboden contracten.

Op het gebied van communicatie heeft de overheid diverse initiatieven opgezet om de consumenten ertoe aan te sporen zich actief te informeren over prijsverschillen tussen leveranciers, zoals de informatie- en bewustmakingscampagne 'Gas-Elektriciteit: durf vergelijken!' of de promotie in de media voor het gebruik van prijsvergelijkingprogramma's. Zo besloot in 2012 een toenemend aantal Belgische huishoudens van contract en/of van energieleverancier te veranderen, door in te gaan op voordeliger aanbiedingen. Ten opzichte van 2011, een jaar waarin reeds vaker van leverancier werd veranderd, verdubbelde het aandeel van de aansluitingspunten met een nieuwe leverancier in Vlaanderen en Brussel, zowel voor gas als voor elektriciteit, en vertoont het een intermediair verloop in Wallonië. Tevens hebben het bestaan van een toenemend aantal prijsvergelijkingssites en de organisatie van groepsaankopen consumenten ertoe aangezet de aanbiedingen in de markt nauwlettend te volgen en erop te reageren. Hierdoor nam het aantal veranderingen van leverancier in 2013 nog aanzienlijk toe in Brussel en Wallonië, terwijl het in Vlaanderen een plafond bereikte.

Tabel 1 – Relatief aantal toegangspunten die in 2010-2014 van leverancier veranderden
(in % van het aantal toegangspunten op de distributienetten)

		2010	2011	2012	2013	2014
Elektriciteit	Brussel	3,4	4,1	8,3	14,3	9,6
	Vlaanderen	6,7	8,2	16,5	15,4	11,9
	Wallonië	2 à 4 ¹	8,6	11,6	13,6	12,7
Gas	Brussel	3,4	4,7	9,3	18,3	10,5
	Vlaanderen	7,1	9,2	18,9	18,7	13,9
	Wallonië	2 à 4 ¹	11,0	15,0	21,2	15,9

Bronnen: BRUGEL, CREG, CWaPE, VREG.

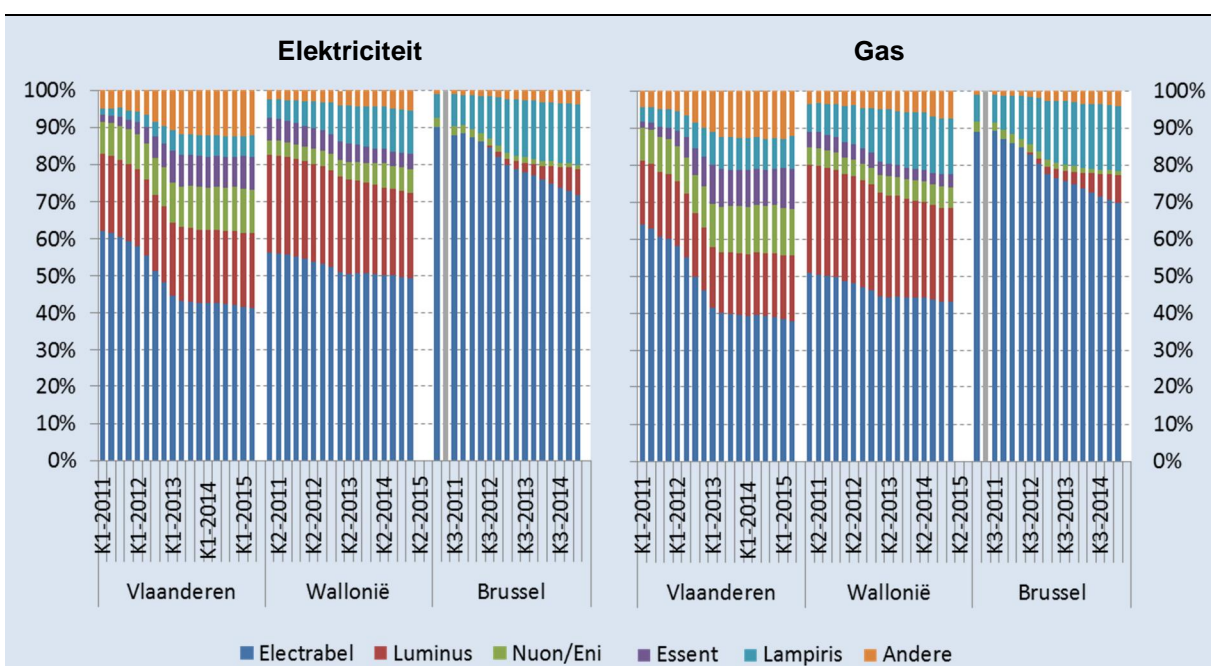
¹ Kwartaalgegevens.

Die dynamiek veroorzaakte belangrijke veranderingen in de marktaandelen van de verschillende actieve leveranciers, waarbij het marktaandeel van de historische leverancier Electrabel (en meer bepaald van de dochteronderneming Electrabel Customer Solutions ECS) aanvankelijk sterk terugliep in de drie gewesten, zij het in uiteenlopende mate. Dat is het gevolg van, enerzijds, het feit dat het liberaliseringsproces in het residentiële segment niet in alle gewesten gelijktijdig heeft plaatsgevonden en, anderzijds, van dwingender verplichtingen inzake openbare dienstverlening als gevolg van gewestelijke bevoegdheden (onder meer inzake het beschermen van zwakke verbruikers) in Brussel,

waardoor dit gewest, vergeleken met de twee andere gewesten, voor leveranciers minder aantrekkelijk werd en hun aanwezigheid verminderde.

Vanaf 2014 heeft de uitstroom van klanten bij Electrabel zich gestabiliseerd in Vlaanderen en Wallonië, maar in Brussel is er druk van de andere historische leverancier EDF-Luminus, die zich daar als nieuwe leverancier profileert¹⁰. De dynamiek van de veranderingen van leverancier was aanvankelijk nadelig voor de historische leveranciers, die het eerst werden getroffen door de maatregelen om de concurrentie te verhogen en door het verlies aan prijsconcurrentie van hun variabeleprijcontracten tijdens de periode van bevrozing en tenuitvoerlegging van het vangnetmechanisme. Doordat de herpositionering van het commerciële aanbod nadien aanhield, lieten de consumenten de concurrentie eveneens spelen tussen de aanbiedingen van de nieuwe leveranciers.

Grafiek 1 – Verloop van het marktaandeel, per gewest, van de elektriciteits- en gasleveranciers op de residentiële markt
(aandeel in het totaal aantal toegangspunten op de distributienetten)

Bronnen: BRUGEL, CWaPE, VREG.

Kwartaalgegevens: situatie tijdens de laatste maand van het kwartaal (K3-14 = 09/2014).

De impact van dit mechanisme op de volatiliteit van de consumptieprijzen van energie en op de inflatie kan niet worden beoordeeld zonder rekening te houden met het verloop van de concurrentie op deze markten en met de schommelingen van de marktaandelen. Deze laatste worden overigens gebruikt om het indexcijfer van de consumptieprijzen te berekenen.

¹⁰ Vermeldenswaardig is de intrede van EDF-Luminus op de Brusselse residentiële markt, een segment waarop deze historische leverancier, die nochtans reeds aanwezig was in de twee andere gewesten, tijdens de bevrozingsperiode actief werd, terwijl hij al aanwezig was in het Brusselse professionele segment.

Tabel 2 – Simulaties van de regeringsmaatregelen en van het substitutie-effect voor de gas- en elektriciteitsmarkten in 2012

Totale inflatie van de gas- en elektriciteitsfactuur en bijdrage van de verschillende maatregelen en van het substitutie-effect¹

	<u>Elektriciteitsfactuur</u> klantprofiel Dc1, met een verbruik van 3 500 kWh/jaar aan enkelvoudig tarief	<u>Gasfactuur</u> klantprofiel D3, met een verbruik van 23 260 kWh/jaar – keuken, warm water en centrale verwarming
Inflatie van de totale factuur zonder vangnet	3,5 %	12,6 %
Prijzbevrozing – 04-12/2012	-0,6 procentpunt	-2,6 procentpunt
Vermindering van de federale bijdrage en de toeslag 'beschermde klanten'	-0,2 procentpunt	-0,1 procentpunt
Substitutie-effect	-0,3 procentpunt	-1,2 procentpunt
<i>waarvan: marktdynamiek</i>	<i>-0,2 procentpunt</i>	<i>-1,0 procentpunt</i>
Opgetekende inflatie van de totale factuur	2,4 %	8,5 %
<u>Bijdrage van de verschillende maatregelen tot de inflatie</u>		
Inflatie van de energieproducten zonder vangnet in 2012		7,2 %
- bevrozing en vermindering federale bijdrage		-0,8 procentpunt
- substitutie-effect		-0,4 procentpunt
In 2012 opgetekende inflatie van de energieproducten		6,0 %
HICP zonder vangnet in 2012		2,8 %
- bevrozing en vermindering federale bijdrage		-0,10 procentpunt
- substitutie-effect		-0,05 procentpunt
Opgetekende HICP in 2012		2,6 %

Bron: INR – Prijzenobservatorium, Jaarverslag 2012.

¹ De door het Observatorium gehanteerde methodologie berust op die van de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie voor de berekening van de CPI, waarbij rekening wordt gehouden met het marktaandeel van de verschillende soorten door de diverse leveranciers voorgestelde contracten (contracten met vaste en variabele prijzen, met een looptijd van 1 tot 3 jaar) en voor alle netwerkbeheerders, voor de contracten die een marktaandeel van meer dan 1 % vertegenwoordigen. De waarde op jaarbasis is het rekenkundig gemiddelde van de 12 maandelijkse waarden (gemiddelde van de aankooprijzen van de betrokken maand van de geselecteerde contracten, gewogen aan de hand van hun marktaandeel), waarbij dus geen rekening wordt gehouden met veranderingen in het niveau van het verbruik over het jaar (zie: Prijzenobservatorium, 'Jaarverslag 2012', p. 53).

In het jaarverslag 2012 van het Prijzenobservatorium van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) werd een simulatie gemaakt om die verschillende effecten op de indicator¹¹ betreffende de gemiddelde gas- en elektriciteitsfactuur voor de type-consument vast te stellen en, aan de hand daarvan, de invloed te ramen op het prijsverloop van de energieproducten en op de HICP. Uit de simulatie is gebleken dat de 'activering' van de dynamiek van de markten via deze initiatieven geleid heeft tot veranderingen ('substituties') naar goedkopere leveranciers, met een effect op de inflatie in

¹¹ INR – Prijzenobservatorium (2011), 'Jaarverslag 2011' (p. 21: Box: Uitwerking van een indicator voor de gemiddelde elektriciteits- en gasfactuur van de consument).

http://economie.fgov.be/nl/binaries/Rapport_annuel_2011_prix_observatoire_NL_tcm325-164371.pdf

2012 (-0,05 procentpunt op de HICP) dat de helft kleiner is dan dat van de prijsbevrozing en de vermindering van de federale bijdrage (-0,10 procentpunt)¹².

Nog steeds volgens het Prijzenobservatorium is de impact van die marktdynamiek op het verloop van enkel de energiecomponent van de gasfactuur sterk afgenomen in 2013: bij een onveranderd marktaandeel van de verschillende leveranciers tussen januari en december 2013 zou de gemiddelde daling op jaarbasis 12,2 % hebben belopen in 2013, of een verschil van 0,1 procentpunt ten opzichte van de werkelijke verandering (-12,3 %), tegen een verschil van 1,6 procentpunt in 2012¹³. Voor de elektriciteit zou de energiecomponent in de gemiddelde factuur bij een onveranderd marktaandeel van de verschillende leveranciers gemiddeld op jaarbasis met 8,2 % zijn gedaald in 2013, wat een verschil van 1,3 procentpunt betekent ten opzichte van het reële verloop (namelijk -9,5 %, met inachtneming van de marktdynamiek), vergeleken met een verschil van 0,5 procentpunt in 2012. Wat gas betreft, is het niet uitgesloten dat de in 2012 opgetekende dynamiek hoofdzakelijk berustte op het grote prijsverschil tussen, enerzijds, de aan de hand van olie- en gasparameters geïndexeerde detailhandelsprijzen (toegepast door de historische leverancier) en, anderzijds, de uitsluitend op basis van gasparameters geïndexeerde prijzen (reeds toegepast door de nieuwe leveranciers)¹⁴. In 2014 oefende de marktdynamiek kennelijk geen noemenswaardige invloed uit op het verloop van de tarieven van de energiecomponent, en dat zowel voor gas als voor elektriciteit. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de referentieparameters gelijksoortig zijn voor alle contracten met variabele prijzen, waardoor de winst bij een verandering van contract (tegen een variabele prijs) derhalve lager uitviel dan in 2012-2013.

¹² De impact van de prijsbevrozing was beperkt tegen de achtergrond van een daling van de olieprijs in het tweede kwartaal van 2012. De gehanteerde olieparameter (GOL603, het gemiddelde van de maandelijkse noteringen voor stookolie te Rotterdam tijdens de 6 maanden die voorafgaan aan het kwartaal van levering) weerspiegelde deze daling, enigszins afgevlakt en met enige vertraging, tijdens de periode van prijsbevrozing.

¹³ En een verschil van 1,0 procentpunt met de inflatie van de totale gasfactuur in 2012 (cf. Tabel 2).

¹⁴ Dat verschil wordt geïllustreerd in Grafiek 4 (cf. p. 21) voor het standaardcontract van de historische leverancier Electrabel, aan de hand van het verschil tussen de uiterste prijsontwikkelingen: de hoogste ontwikkeling (grotendeels weergegeven met een oranje stippellijn) heeft betrekking op de prijs die is geïndexeed op basis van olie- en gasreferenties (zoals die werd toegepast tot de bevrozing van de indexeringen) en de laagste op de prijs die enkel is geïndexeed op basis van de gasreferentie, wat reeds door verscheidene nieuwe leveranciers werd toegepast vóór de goedkeuring van het mechanisme (voor een overzicht van de vroegere situatie, zie Swartenbroekx C. (2010), 'Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België', *Economisch Tijdschrift*, 43-77, december).

Te raadplegen op: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2010/ecotijdiii2010_h3.pdf, bladzijde 54.

Alvorens de impact van de verschillende reeds beschreven maatregelen op de inflatie uitvoeriger te analyseren, zij er op gewezen dat de gereguleerde transport- en distributiekosten, alsook de toeslagen, belastingen en btw niet onder deze maatregelen vallen, maar toch het verloop van de nationale consumptieprijsindex (NCPI) en de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP) met betrekking tot gas en elektriciteit beïnvloeden.

Tabel 3 – Componenten van de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit die worden beïnvloed door de regeringsmaatregelen om de concurrentie tussen leveranciers aan te wakkeren en door het vangnetmechanisme

		<u>Gas</u>	<u>Elektriciteit</u>
Groothandelsprijzen voor energie (gas/elektriciteit)		TTF HUB	Endex Belpex CWE
Vaste eenheidsprijs (kosten + marge)	Geïndexeerde eenheidsprijs (kosten + marge)	a TTF + b a HUB + b	a Endex+ b a Belpex + b a CWE + b
Jaarlijks abonnement (kosten + marge)		Mag niet worden geïndexeerd De concurrentie beïnvloedt het niveau	
Aandeel van variabeleprijcontracten vs vasteprijcontracten		De concurrentie beïnvloedt de wegingen	
Transportkosten – gereguleerd op federaal niveau <i>(inclusief de kosten van de federale verplichtingen tot openbare dienstverlening ten laste van de transmissienetbeheerders (TNB) – bv. terugkoop van groenestroomcertificaten en certificaten voor warmtekrachtkoppelingen, strategische reserve)</i>		Tarief Fluxys	Tarief Elia
Distributiekosten – gereguleerd op gewestelijk niveau <i>(inclusief de kosten van de gewestelijke verplichtingen tot openbare dienstverlening ten laste van de distributienetbeheerders (DNB) – bv. budgetmeters, beschermde klanten)</i>		Tarieven DNB	Tarieven DNB
Toeslagen, belastingen en btw		Gewestelijk & federaal	

4 Effect op het verloop van de energieprijzen en de inflatie

De volatiliteit van de (aanbevolen en) gehanteerde parameters sorteert op de inflatie een effect waarvan de intensiteit wordt beïnvloed door, enerzijds, de coëfficiënten van elke indexeringsformule en, anderzijds, het concurrentieverloop op deze markten, meer bepaald de veranderingen in de marktaandelen van de leveranciers en de contracten. Die marktaandelen, inclusief die van de contracten met vaste prijzen, worden overigens gebruikt bij de berekening van de index van de consumptieprijzen.

4.1 KEUZE VAN DE CRITERIA VOOR HET VASTSTELLEN VAN DE INDEXERINGSPARAMETERS

Zowel de beursnoteringen (maandgemiddelden) voor gas als die voor elektriciteit waren in 2014 sterk volatiel. Zo verminderde de jaar-op-jaar verandering van de TTF¹⁵ in augustus 2014 eerst tot -36%, zulks tegen de achtergrond van een goed bevoorrade Europese gasmarkt en de aanhoudende prijsdaling sinds het begin van het jaar¹⁶. Vervolgens liep de gasprijs opnieuw op, al bleef hij onder het niveau van een jaar eerder, dit als gevolg van de toegenomen spanningen door de crisis in Oekraïne. Tijdens het laatste kwartaal van 2014 vertraagde de prijsstijging door de ontspanning op het geopolitieke toneel, een zacht begin van de winter 2014-15 en de instorting van de aardolieprijs. De dalende temperaturen in februari 2015 brachten een kentering teweeg waarbij de gasnoteringen ook werden ondersteund door de aankondiging van beperkingen in de toekomstige productie van het Nederlandse gasveld in Groningen. Door een beroep te doen op opslag en op aankopen van ladingen van vloeibaar aardgas (LNG) kon de markt in evenwicht worden gebracht zonder een massale prijsverhoging. Algemeen gesproken, maakte de prijsdaling voor Aziatisch LNG (futloze Aziatische vraag en daling van de aardolieprijs) het mogelijk LNG-ladingen naar de Europese markt te leiden. Die volumes hielpen de Europese markt in evenwicht te brengen, hetzij ter compensatie van leveringen door gasleidingen die wegens onderhoudswerkzaamheden buiten werking waren gesteld, hetzij als reactie op stijgingen van de vraag. Zo werden de hittegolf van juli 2015 en de hierdoor veroorzaakte behoeften aan klimaatregeling opgevangen door gebruik te maken van de productie van gascentrales, aangezien de productie met hernieuwbare energiebronnen toen gering was. Tegen die achtergrond steeg de jaar-op-jaar verandering van de gasnotering in juli 2015 tot 25 %.

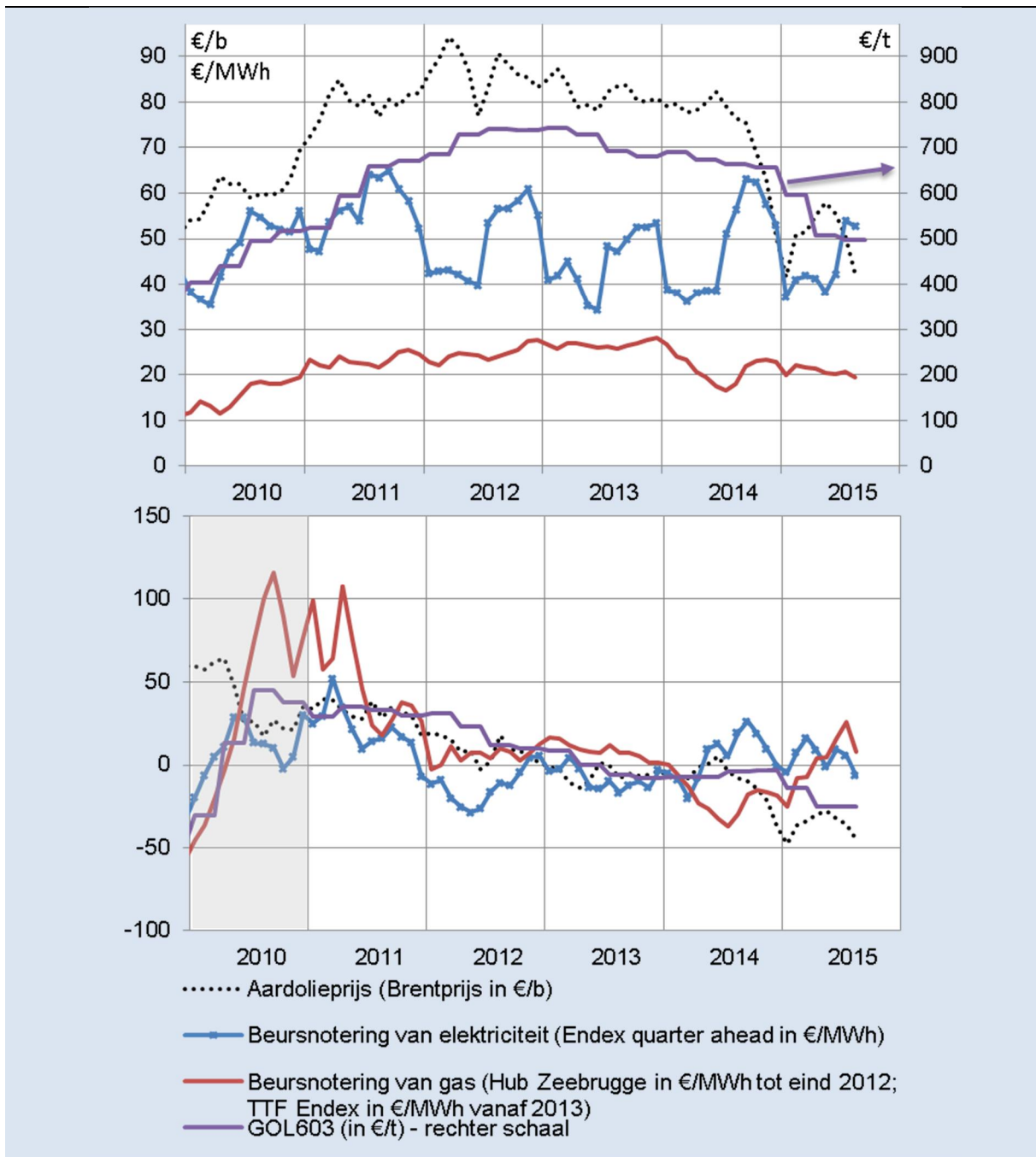
De beursnotering van elektriciteit bleef begin 2014 jaar-op-jaar dalen als gevolg van een zacht einde van de winter 2013-14 en een gunstige Europese bevoorrading in hernieuwbare elektriciteit en elektriciteit uit kerncentrales; in maart 2014 werd een daling tot -20 % bereikt (nadat de elektriciteitsprijs in maart 2013 een stijging van de gasprijzen had ondergaan aan het einde van de strenge winter 2012-13). Met de eind maart aangekondigde onbeschikbaarheid van de kerncentrales van Doel 3 en Tihange 2, werd het prijsverloop snel omgebogen tot een stijging met +12 % in juni 2014 (waarbij dat aankondigingseffect werd gecombineerd met een vroegere stijging van de elektriciteitsprijzen in 2014 ten opzichte van dezelfde periode in 2013, op dat ogenblik onder invloed van de lage kolenprijzen). De onbeschikbaarheid van Doel 4 begin augustus versterkte de stijging tot +26 % in september, toen voor 2014 de maximumprijs werd bereikt. De invloed van de beschikbaarheid van de kerncentrales werkt ook door in het verloop van de noteringen in het eerste en tweede kwartaal van 2015 met de stopzetting van Doel 1 (overeenkomstig de wettelijke bepalingen en in afwachting van een productievergunning voor een herstart) in februari en het stilleggen van Tihange 3 om technische redenen in maart-april, wat een stijging op jaarbasis met bijna 17 % bewerkstelligde. De hittegolf van begin juli heeft bij het begin van de zomerperiode de prijzen mede ondersteund.

¹⁵ Title Transfer Facility (TTF): virtuele marktplaats, uitibaat door Gasunie Transport Services, de beheerder van het gastransportnet in Nederland.

¹⁶ Er moet worden op gewezen dat voor de meting van de inflatie de voorkeur wordt gegeven aan de verandering op jaarbasis (jaar-op-jaar verandering) van de HICP.

Grafiek 2 – Verloop van de energienoteringen

(in € en in veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar)

Bronnen: EDF Luminus, Thomson Reuters Datastream.

Op zich zou een uitsluitend op de gas- en elektriciteitsnoteringen berustende indexering van de tarieven die dus niet langer wordt berekend op basis van de aardolie- en/of de kolenprijzen, er niet voor zorgen dat de consumptieprijzen van die producten minder volatiel worden. Hoewel deze noteringen, net als die van andere grondstoffen, door tal van factoren worden beïnvloed (geopolitieke, economische, seizoengebonden, meteorologische of toevallige factoren als gevolg van menselijke en/of materiële wisselvalligheden), kan hun volatiliteit immers worden versterkt: omdat het transport van gas en elektriciteit via een netwerk verloopt, is het ingewikkelder, duurder en minder soepel dan

dat van aardolie en aardolieproducten. Dat geldt ook voor de opslag ervan, die voor elektriciteit zelfs zogoed als onmogelijk is, waardoor iedere evenwichtsverstoring in de bevoorrading van de markt, ook om redenen van onbeschikbaarheid van productie- en/of transportinfrastructuren, een zwaardere impact heeft op de noteringen¹⁷. Voorts zijn die markten minder gemondialiseerd en zijn de transactievolumes er geringer. Door het principe van een automatische driemaandelijke indexering te handhaven, ten slotte, zouden de detailhandelsprijzen in België volatieler blijven dan in de buurlanden, waar de prijzen minder vaak¹⁸ en niet door alle actieve leveranciers gelijktijdig worden aangepast (Nederland en Duitsland), of de prijsherzieningen zelfs worden gecontroleerd door de Staat (Frankrijk)¹⁹.

¹⁷ De geannualiseerde volatilititeit van de gas- en elektriciteitsnoteringen is de afgelopen jaren de facto groter uitgevallen dan die van de stookolienoteringen.

Maandelijks geannualiseerde volatilititeit van de in de indexeringsformules gebruikte noteringen
(geannualiseerde standaardafwijking van de maandgemiddelden)

	Petroleum GOL	Elektriciteit Endex quarter ahead	Elektriciteit Endex month ahead	Gas TTF quarter ahead
2010	16 %	31 %	39 %	35 %
2011	16 %	33 %	22 %	23 %
2012	17 %	43 %	13 %	14 %
2013	11 %	55 %	9 %	8 %
2014	19 %	49 %	32 %	32 %

De maandelijks volatilititeit van de prijzen van de energiecomponent die voortkomt uit de indexeringsformules, kan worden beïnvloed door in de indexeringsformule al dan niet een afvlakking van de noteringen te gebruiken. Zo werd de gasolie-index GOL603, die voorheen werd gehanteerd in de indexeringsformules voor gas, per kwartaal in aanmerking genomen na afvlakking van de maandelijks noteringen van stookolie (gemiddelde van de maandelijks noteringen die werden opgetekend in de 6 maanden voorafgaand aan het kwartaal van levering). Voor de nadien gebruikte gas- en elektriciteitsnoteringen wordt enkel het laatste maandgemiddelde van de dagelijkse noteringen voor levering in de volgende maand/het volgende kwartaal gehanteerd. Dat afvlakkingseffect kan de maandelijks schommelingen van die indexcijfers sterker temperen naarmate de in aanmerking genomen spreidingsperiode langer is.

¹⁸ Voor een overzicht van de situatie in het buitenland, zie Swartenbroekx C. (2010), 'Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België', Economisch Tijdschrift, 43-77, december.

Te raadplegen op: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/EconomicReview/2010/ecotijdIII2010_H3.pdf

¹⁹ In Frankrijk werd in 2013 een nieuw kader voor het vaststellen van de tarieven ingesteld voor 'de gereguleerde verkoopprijzen van aardgas' dat wordt geleverd via het openbare distributienet van GDF Suez (dat instaat voor ongeveer 83 % van de residentiële verkoop via het distributienet in dat land). De gereguleerde verkoopprijzen worden bepaald aan de hand van een tariefformule die de kosten van bevoorrading met aardgas plus de niet-bevoorradingskosten weerspiegelt. Het verloop van de term die de kosten van de aardgasbevoorrading weergeeft, hangt af van: de wisselkoers van de Amerikaanse dollar ten opzichte van de euro, de in euro omgerekende prijzen van een reeks aardolieproducten op de binnenlandse markt (stookolie met een zwavelgehalte van 0,1%, zware stookolie met een laag zwavelgehalte en Brent-olie per vat) en de prijs van de TTF-termijncontracten (Nederland) op maand- en kwartaalbasis voor aardgas. Wat deze bevoorradingskosten betreft, wijzigt de leverancier elke maand de barema's van zijn tarieven, en dit zowel opwaarts als neerwaarts, onder het toezicht van de regulator. De niet-bevoorradingskosten worden eens per jaar herzien bij ministerieel besluit. De tariefformule werd in juli 2014 herzien. Bij die gelegenheid werd de indexering op basis van de marktprijzen voor gas verhoogd met 60 % (tegen 46 % in de voorgaande versie) en werd de referentie aan de prijs van het jaarlijks contract future TTF toegevoegd. Begin juli 2015 werd ze aangevuld met een indexering op het maandelijks contract future PEG Nord en werd het aandeel van de gasindexcijfers op 77,4 % gebracht. Residentiële afnemers hebben de keuze tussen een aanbod tegen deze gereguleerde verkoopprijs en de marktaanbiedingen (voorgesteld door de historische leverancier en de alternatieve leveranciers), hetzij tegen een prijs geïndexeerd op de gereguleerde verkoopprijs, hetzij tegen een vaste prijs, die losstaat van de gereguleerde verkoopprijs.

Een ander element dat de volatiliteit beïnvloedt, is de tariefformule zelf, of meer bepaald elke tariefformule naar rato van haar marktaandeel. Zoals in de vorige verslagen werd beschreven, had dit een aanmerkelijke invloed in 2012, toen de 'activering' van de marktdynamiek door diverse overheidsinitiatieven de consumenten ertoe aanzette voor goedkopere leveranciers te kiezen, met een aanzienlijke weerslag op de inflatie (-0,05 procentpunt op de HICP – zie Tabel 2). Deze substitutie kwam toen tot stand ten voordele van tariefformules die in hun formule en parameters vergelijkbaar waren met die welke voortaan van toepassing zijn, ten nadele van de – duurdere – formules met verwijzing naar de aardolie- en/of kolenprijzen.

In de huidige context waarin alle tariefformules naar één of andere notering van gas en elektriciteit²⁰ verwijzen, lopen de door de leveranciers aangeboden tarieven uiteen door het gebruik van verschillende coëfficiënten a en constanten b in de formule $a \times \text{Prijs} + b$, die de te betalen eenheidsprijs voor een molecule/elektron weergeeft. Een wijziging in de formule heeft een impact op het veranderingspercentage van de prijzen tijdens het volgende jaar: bij een wijziging van de constante b , los van het verloop van de prijs op de beurs, verandert het absolute niveau; bij een aanpassing van de coëfficiënt a verandert de eenheidsprijs in verhouding tot de notering. In het kader van zijn monitoringopdracht heeft de regulator melding gemaakt van dergelijke veranderingen in de formule van de eenheidsprijs, alsook van aanpassingen aan het jaarlijkse abonnementsgeld. In zijn opeenvolgende verslagen van 'Overzicht en evolutie van de elektriciteits- en gasprijzen voor residentiële klanten en kmo's' vermeldt de CREG dat verschillende leveranciers nieuwe variabele productversies aanbieden ter vervanging van bestaande contracten. Aangezien die veranderingen worden aangebracht in contracten die bestemd zijn voor nieuwe cliënten, zijn ze niet onderworpen aan de motivatieprocedure bij de regulator zoals vermeld in de wet van 8 januari 2012 tot instelling van het mechanisme. Aangezien bijna alle contracten van bepaalde duur zijn (van 1 tot 3 jaar), doen die wijzigingen per se zich ook voor bij de vernieuwing van de lopende contracten. Dat sorteert (op termijn) een effect op de inflatie naar rato van de (hernieuwing van de) desbetreffende contracten, waarbij het effect op de prijsindex eventueel wordt getemperd door de concurrentie ten voordele van andere, minder duur gebleven contracten (met ongewijzigde formule).

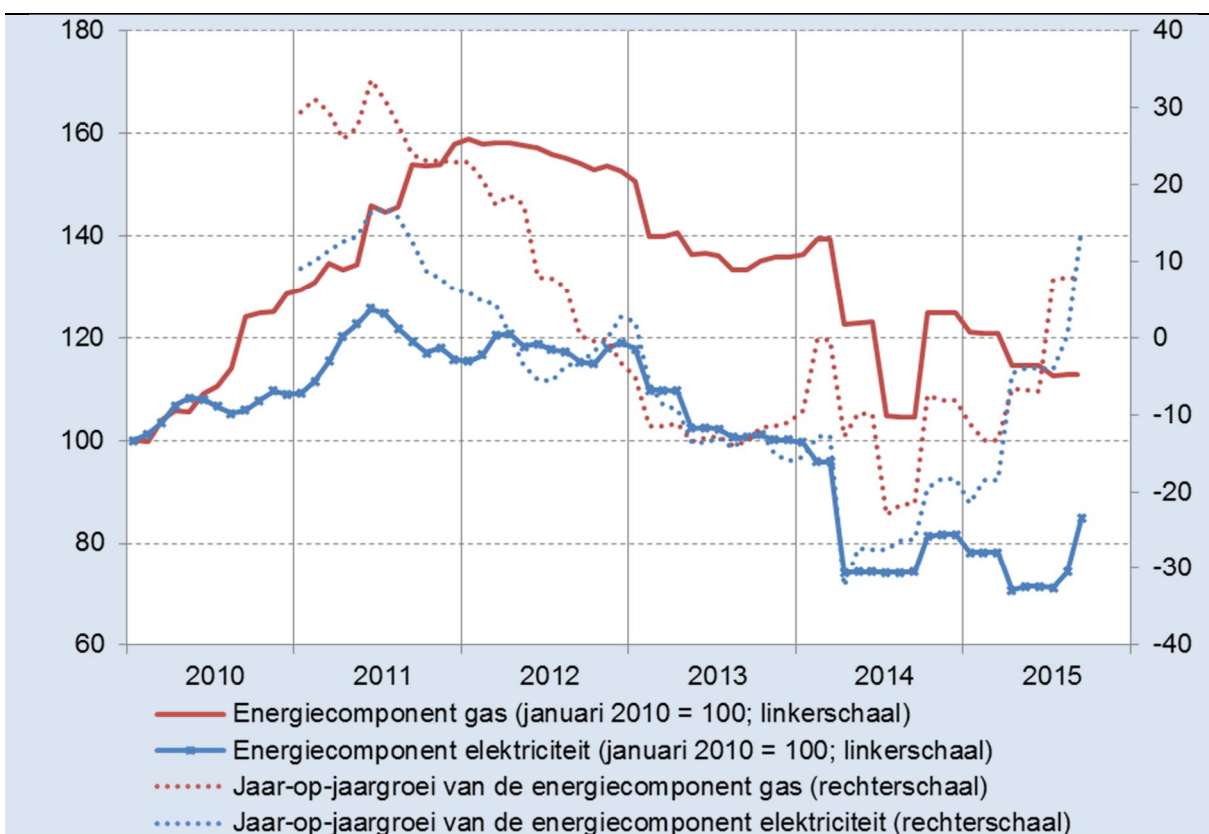
Inzake de individuele consument en zijn vermogen om op de concurrentie in te spelen, biedt deze ontwikkeling hem niet langer de mogelijkheid om de tariefaanbiedingen van het moment te vergelijken met de prijs die van toepassing is in zijn lopende contract. Wanneer zijn contract niet meer wordt aangeboden en slapend is, kan de consument het immers niet meer vergelijken met de resultaten van de verschillende prijssimulatoren, waarin uitsluitend de prijzen van de nog aangeboden contracten worden getoond.

²⁰ De verschillende leveranciers die actief zijn op de markt van de residentiële klanten, maken in hun variabeleprijcontracten gebruik van de noteringen afkomstig van verschillende groothandelsmarkten (Duitsland, Frankrijk, Nederland en België) gepubliceerd door de European Energy Exchange (EEX), Powernext, Endex, Belpex voor elektriciteit, en van de HUB- en TTF-noteringen voor gas, met levering op verschillende termijnen (maandelijks, driemaandelijks, jaarlijks). Deze noteringen worden gevolgd en gecontroleerd door de regulator (cf. <http://www.creg.be/nl/evolprix.html>).

4.2 VERLOOP VAN DE ENERGIECOMPONENT²¹

Op basis van de consumptieprijsindex (CPI) voor gas en elektriciteit kan de energiegcomponent, via welke de concurrentie tussen de energieleveranciers speelt, momenteel niet worden afgezonderd van de overige componenten (cf. Tabel 3). De index wordt immers door de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie berekend op basis van een gemiddelde totale prijs van een jaarlijks contract voor de levering van elektriciteit en gas, gewogen aan de hand van de marktaandeelen per gewest en per combinatie van leverancier, netbeheerder en consumptieprofiel. De energiegcomponent kan echter wel worden afgezonderd van de andere onderdelen van de consumptieprijs, namelijk de distributietarieven en de diverse toeslagen, aan de hand van de onderliggende gegevens van de indicatoren die het Prijzenobservatorium van het INR sinds 2011 opmaakt betreffende de gemiddelde gas- en elektriciteitsfactuur voor de consument.

Grafiek 3 – Groeitempo op jaarbasis van de energiegcomponenten van variabele-prijscontracten
(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende maand van het voorgaande jaar¹)

Bron: INR – Prijzenobservatorium.

¹ Met een maand vertraging, conform de methodologie van de prijsindex tot februari 2014.

²¹ Dit deel van de analyse is gebaseerd op de gegevens van de indicatoren die het Prijzenobservatorium van het Instituut voor de Nationale Rekeningen heeft uitgewerkt met betrekking tot de gemiddelde factuur van gas en elektriciteit voor de consument (voor een beschrijving van de methodologie, zie INR – Prijzenobservatorium (2011), 'Box: Uitwerking van een indicator voor de gemiddelde elektriciteits- en gasfactuur van de consument', *Jaarverslag 2011*, 21-23).
http://economie.fgov.be/nl/binaries/Rapport_annuel_2011_prix_observatoire_NL_tcm325-164371.pdf).

Zo zette de sterke daling op jaarbasis van de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten voor gas en elektriciteit die in 2013 werd opgetekend (met gemiddeld respectievelijk 12 en 11 %) zich in 2014 voort, maar om andere redenen. Ter herinnering: in januari 2013 besloten de voornaamste leveranciers de nieuwe indexeringsparameters toe te passen vanaf de stopzetting van de bevrozing en niet te wachten tot de officiële inwerkingtreding van die parameters op 1 april. In de context van een toegenomen concurrentie pasten sommigen hun commercieel beleid aan door zich meer te conformeren aan de formules van de leveranciers (de 'nieuwkomers') die hun indexering reeds baseerden op de beursnoteringen, met belangrijke tariefverlagingen tot gevolg. Bijgevolg daalde het prijsniveau in 2013 zowel voor de actieve consumenten als voor de passieve verbruikers, die hun tarieven (afgestemd op de nieuwe parameters) zagen afnemen zonder van leverancier te veranderen.

In 2014 werd logischerwijze in het eerste kwartaal een basiseffect opgetekend in het verloop van de energiecomponenten op jaarbasis, vooral voor gas, waarvan de energiecomponent op jaarbasis evolueerde van -11 % in december 2013 naar -0,3 % in februari en maart 2014. Het verloop op jaarbasis bleef gedurende de rest van het jaar negatief, wat het verloop van de notering op de gasmarkt weerspiegelt, met een opleving in het vierde kwartaal, waardoor de gemiddelde daling voor heel 2014 beperkt bleef tot 11 %. De daling op jaarbasis is in de eerste helft van 2015 geleidelijk verzwakt; in het derde kwartaal is het verschil op jaarbasis opnieuw positief geworden ten opzichte van het dieptepunt in het overeenstemmende kwartaal van 2014. Voor elektriciteit bleef de energiecomponent duidelijk teruglopen, met -15 % in het eerste kwartaal 2014, wat toe te schrijven was aan de daling van de parameters van de belangrijkste leveranciers, terwijl de stijging van die parameters in het laatste kwartaal van 2013 nog werd gecompenseerd door het substitutie-effect ten gunste van voordeliger leveranciers en contracten. Het latere verloop op de elektriciteitsmarkten is vergelijkbaar met dat op de gasmarkten. In het kader van het 'Pact voor competitiviteit en werkgelegenheid' van december 2013, besloot de regering echter het btw-tarief op elektriciteit voor particulieren vanaf april 2014 te verlagen van 21 naar 6 %. De daling op jaarbasis beliep in de twee volgende kwartalen 30 %; in het vierde kwartaal van 2014 en in het eerste kwartaal van 2015 was dat 20 %. Doordat het aan de btw-wijziging gerelateerde basiseffect op het twaalfmaands verloop verdween, was de prijs aan het begin van het derde kwartaal van 2015 vergelijkbaar met zijn niveau een jaar eerder.

4.3 VERGELIJKING VAN HET VERLOOP VAN DE ENERGIECOMPONENT VOLGENS DE OUDE EN DE NIEUWE PARAMETERS

De impact van de gewijzigde parameters en indexeringsformules wordt voorgesteld voor de historische leverancier: het verloop van de energiecomponent van zijn voornaamste variabele tarief,

met toepassing van de oude parameters, wordt vergeleken met dat van het huidige belangrijkste variabele tarief, dat gebaseerd is op marktindices, zowel voor gas als voor elektriciteit²².

Ter herinnering, ondanks de volledige liberalisering van de detailhandelsmarkt voor gas sinds januari 2007 en de daaruit voortvloeiende vrije keuze voor leveranciers om hun eigen tariefformules voor de energiecomponent te bepalen, bleven zij eerst vasthouden aan de structuur van de indexeringsformules voor gasprijzen die destijds door het Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas (CCEG) werd toegepast²³. Die formule refereert aan een aardolie-index (GOL603) en een gasindex (HUB), die de aankoopvoorwaarden voor gas bij buitenlandse producenten weerspiegelt in het kader van de gasbevoorradingcontracten en op de groothandelsmarkten. Dezelfde beweegredenen liggen ten grondslag aan vergelijkbare formules die worden gebruikt in de variabeleprijcontracten voor elektriciteit, met dit verschil dat een aantal leveranciers eveneens elektriciteitsproducenten zijn. In dergelijke gevallen weerspiegelen de aangenomen parameters het verloop van de brandstofkosten binnen het productiepark van de leverancier-producent, waarbij gerefereerd wordt aan de steenkoolprijs en de gasprijs, al dan niet in samenhang met de bezettingsgraad van het nucleaire park (dat was het geval voor de formule van de historische producent en kleinere nieuwe leveranciers op de Belgische markt; de tweede historische producent, SPE(-Luminus), refereerde vanaf 2008 niet meer aan de bezettingsgraad van het kernenergiepark)²⁴.

Zoals blijkt uit Grafiek 4, zou het gebruik van de vroegere formule bij het stopzetten van de prijsbevrozing van 2012 in het geval van elektriciteit de tarieven van de historische leverancier sterk hebben doen stijgen vanwege het opwaartse verloop van de oude parameters tijdens die periode, en vooral in het laatste kwartaal van 2012. Dit verloop weerspiegelt immers dat van de vroegere parameter N_c , waarin – met vertraging – rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid (opgetekend tijdens het kwartaal dat de leveringsmaand met een maand voorafgaat) van het Belgische nucleaire park. In geval van onbeschikbaarheid en volgens de rangorde van inschakeling

²² De door de leveranciers toegepaste marktindices worden gecontroleerd door de CREG en de lijsten ervan zijn, in het kader van haar monitoring, beschikbaar op de website van de CREG (zie <http://www.creg.be/nl/evolprix.html>).

²³ Vóór de liberalisering werden de aan de consument aangerekende tarieven vastgesteld op basis van overeenkomsten die in het CCEG werden overeengekomen door de sociale partners en de energiesector, waaronder de historische leveranciers van gas en elektriciteit, die toen eveneens belast waren met het transport, en de intercommunales voor de distributie. Die in het CCEG bepaalde en door dat Comité aanbevolen tarieven werden vervolgens door de regering bekrachtigd.

Zie in dat verband ook Swartenbroekx C. (2010), 'Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België', Economisch Tijdschrift, 43-77, december.

Te raadplegen op: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/EconomicReview/2010/ecotijdIII2010_H3.pdf.

²⁴ Het gebruik van de indexering veronderstelt zodoende de implementatie van een brandstofmix met vaste aandelen. In werkelijkheid kan het gebruik van het productiepark echter worden gewijzigd als reactie op het verloop van de relatieve prijzen van de brandstoffen. Voor een gedetailleerde analyse van het effect van die componenten op de vorming van de detailhandelsprijzen voor elektriciteit, zie Coppens F. (2010), 'De toegenomen volatiliteit van de elektriciteitsprijs voor de Belgische huishoudens. Een analyse op basis van de specifieke kenmerken van de prijszetting door de Belgische stroomleveranciers', Economisch Tijdschrift, 89-117, september.

Te raadplegen op: https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2010/ecotijdii2010_h5.pdf.

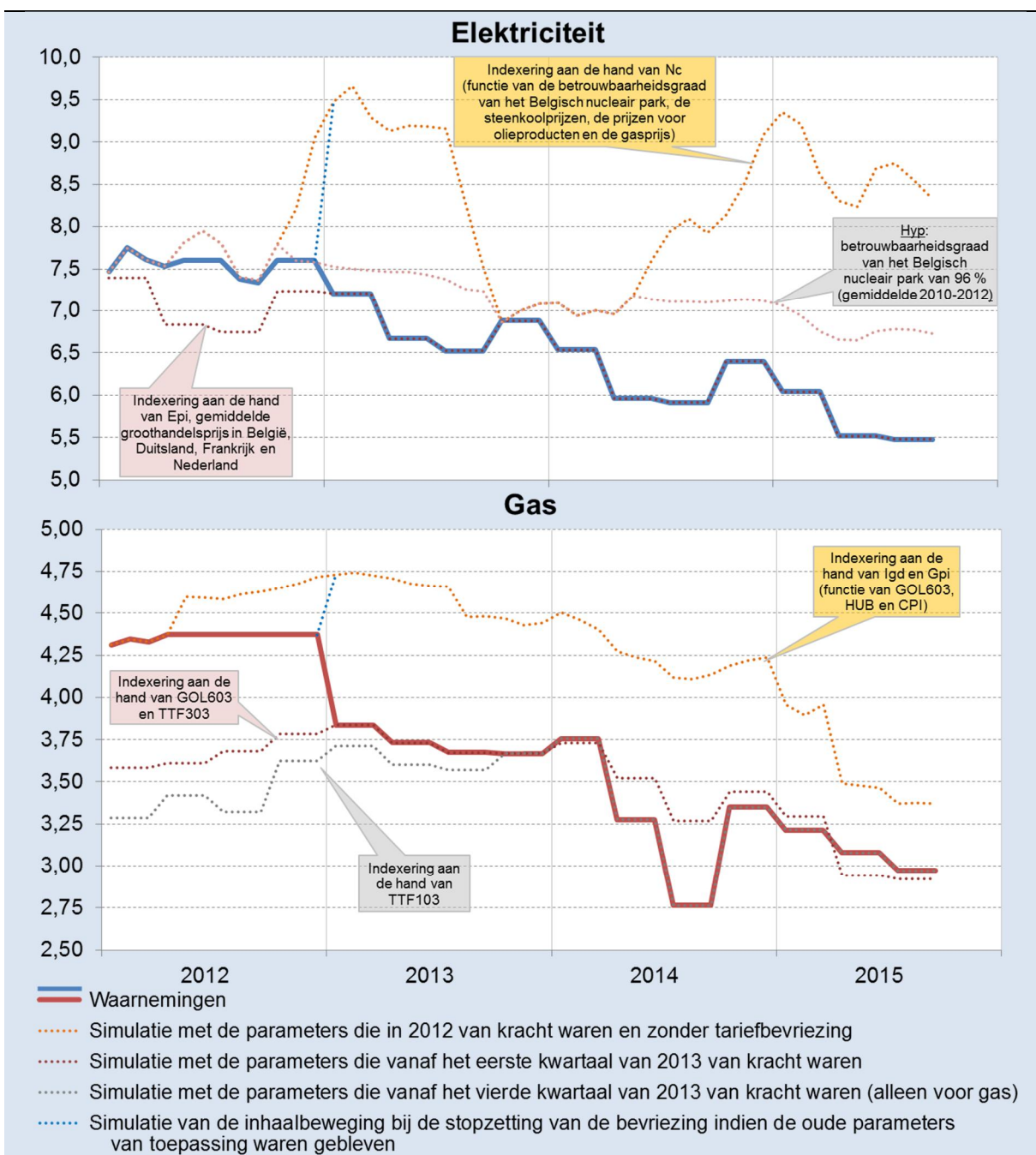
van de centrales (of 'merit order'²⁵), wordt de nucleaire productie gecompenseerd door productie op basis van gas centrales, maar tegen een hogere kostprijs, wat tot uiting komt in de voorheen gehanteerde formule van Nc. De aanzienlijke daling van de energiecomponent die in de tweede helft van 2013 zou zijn opgetekend, moet overigens in verband worden gebracht met het heropstarten, in juni 2013, van de centrales van Doel 3 en Tihange 2 na tien maanden van ongeplande onbeschikbaarheid. Zodoende lag de aan de hand van de oude parameters berekende prijs van de energiecomponent eind 2013 in de buurt van het volgens de nieuwe parameters werkelijk opgetekende peil. In mei en juni 2014 werd opnieuw een forse stijging opgetekend als gevolg van het stilleggen – dat niet gepland was en nog steeds niet voorbij is – van de centrales Doel 3 en Tihange 2 eind maart 2014, en van Doel 4 in augustus 2014. Die onbeschikbaarheid vertraagt de tijdens de eerste twee kwartalen van 2014 vastgestelde daling van de effectieve prijs die gebaseerd is op de notering op de elektriciteitsmarkt. De beschikbaarheid van het park werd in 2015 meermaals beïnvloed door de geplande stillegging van Doel 1 in februari, de onderhoudswerken aan Tihange 1 sinds juni (in verband met de verlengde exploitatieduur ervan), incidenten met niet-geplande stilleggingen van Tihange 3 tussen april en mei en in augustus, alsook een (vervroegd) onderhoud voor Doel 4 sinds augustus. Uiteindelijk was de aan de hand van de oude parameters bepaalde prijs heel wat volatieler en kwam hij uit op een hoger peil dan de werkelijk opgetekende prijs. Daaruit blijkt vooral dat de beschikbaarheidscomponent van het kernenergiepark een sterke impact kon hebben in het geval van onbeschikbaarheid, en er een beroep moest worden gedaan op aardgas. De andere, minder volatiele stippelijijn (aangeduid door een grijze tekstballon) toont *ter illustratie* het verloop van de energiecomponent in de veronderstelling dat de betrouwbaarheid van het kernenergiepark een vergelijkbaar peil zou hebben bereikt als gemiddeld over de periode 2010-2012 (*ceteris paribus*).

Wat gas betreft, blijft de prijs per kWh volgens de oude parameters duidelijk uitkomen boven de effectieve prijs volgens de nieuwe parameters, ook al had die leverancier tijdens de eerste drie kwartalen van 2013 ervoor gekozen zijn variabele tarieven deels te blijven indexeren aan de hand van de aardolieprijs, zoals hem werd toegestaan tijdens de bij het koninklijk besluit van 21 december 2012 bepaalde overgangperiode (zie paragraaf 3.1). In 2014 zou het verloop voor gas eerst vergelijkbaar zijn geweest met de effectieve ontwikkelingen, met een lichte stijging in het eerste kwartaal en vervolgens een meer uitgesproken afname van de component in april als gevolg van de daling van de beursnoteringen voor gas. Overigens zou ook de vroeger gebruikte parameter, die gekoppeld is aan de prijs van stookolie, in april 2014 gedaald zijn. De daling volgens de oude parameters zou evenwel geringer zijn geweest, en de prijs per kWh gas zou ruimschoots hoger zijn gebleven dan de effectieve prijs volgens de nieuwe parameters, die echter tot een grotere volatiliteit hebben geleid. Het verloop in 2015 werd gekenmerkt door de sterke daling van de prijs van ruwe aardolie die, gelet op de relatieve

²⁵ Het principe van 'merit order' houdt in dat achtereenvolgens een beroep wordt gedaan op de verschillende productie-eenheden voor elektriciteit volgens hun economische prioriteit, dat wil zeggen op basis van hun stijgende marginale kosten, met die beperking evenwel dat de nucleaire productie een basisproductie is en dat het beroep op intermitterende productie-eenheden (zonne- en windenergie) niet plausibel (noch toereikend) is, ook al zijn de marginale kosten daarvan geringer.

ontwikkeling van de TTF-gasprijen en de stookolieprijzen, geleid zou hebben tot een interessanter tarief van de energiecomponent – zelfs geïndexeerd op basis van een aardolieparameter – dan het geldende tarief dat enkel aan de gasprijs is gelinkt.

Grafiek 4 – Verloop van de energiecomponent van het standaardtarief van de historische leverancier met de oude en de nieuwe parameters¹
(prijs per kWh, exclusief btw)

Bron: INR – Prijzenobservatorium en berekeningen NBB.

¹ Ongerekend de vaste vergoeding en de bijdrage voor groene energie en warmtekrachtkoppeling.

Het prijsniveau van de energiecomponent van het belangrijkste variabele tarief van de historische leverancier onderging zowel voor gas als voor elektriciteit een neerwaarts effect als gevolg van het gebruik van de nieuwe indexeringsformules. Daarentegen is het effect op de volatiliteit uiteenlopend, aangezien de volatiliteit voor elektriciteit groter zou zijn geweest volgens de oude parameters, vooral wegens de ongebruikelijke onbeschikbaarheid van het Belgische nucleaire park. Voor gas, daarentegen, lijken de gegevens erop te wijzen dat de nieuwe parameters een stijging van de maandelijkse volatiliteit met zich hebben gebracht.

4.4 BIJDRAGEN VAN DE ENERGIECOMPONENTEN AAN DE INFLATIE IN BELGIË

Ter herinnering: tot 2011 droegen de opwaartse veranderingen van de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten, in het bijzonder die voor gas²⁶, bij tot de hoge inflatie in België, met name door de maandelijkse indexering van de tarieven die van toepassing was in alle door de leveranciers voorgestelde variabeleprijcontracten²⁷. Door de bevrozing van de tarieven was dat effect vanaf 2012 minder groot. In 2013 werden de bijdragen van de energiecomponenten negatief doordat alle leveranciers de door de regulator aanbevolen parameters gebruikten, wat in hoge mate bijdroeg tot de vertraging van de inflatie. In februari 2014 werd de bijdrage van de energiecomponent van gas vrijwel nihil. Tijdens die maand verdween het effect van de forse dalingen van januari 2013, die vanaf februari 2013 een weerslag hadden op de prijsindex²⁸. Daarna bleef de negatieve bijdrage van de energiecomponent van gas aan de inflatie gekenmerkt door de forse daling op jaarbasis van de onderliggende indexeringsparameters, voortaan volgens een driemaandelijks profiel. Pas in het derde kwartaal van 2015 werd de bijdrage van die component aan de inflatie opnieuw positief.

Het basiseffect dat zijn oorsprong vindt in de verlagingen in januari 2013, heeft ook meegespeeld in de bijdrage van de energiecomponent van elektriciteit aan de totale inflatie, aangezien de sedertdien opgetekende nieuwe dalingen in eerste instantie gekoppeld waren aan het neerwaartse verloop op jaarbasis van de in de indexeringsformules gebruikte beursnoteringen voor elektriciteit. Dit verloop werd vanaf het tweede kwartaal van 2014 nog versterkt door de verlaging van de btw op elektriciteit van 21 naar 6 %, waardoor de bijdrage negatief bleef, ondanks een herstel van de elektriciteitsnoteringen tijdens de tweede helft van 2014. Die toename hield tijdens de eerste acht maanden van 2015 op onregelmatige wijze aan; de bijdrage aan de inflatie werd immers beïnvloed door de uitdoving, op 1 april 2015, van het aan de btw-wijziging gerelateerde basiseffect.

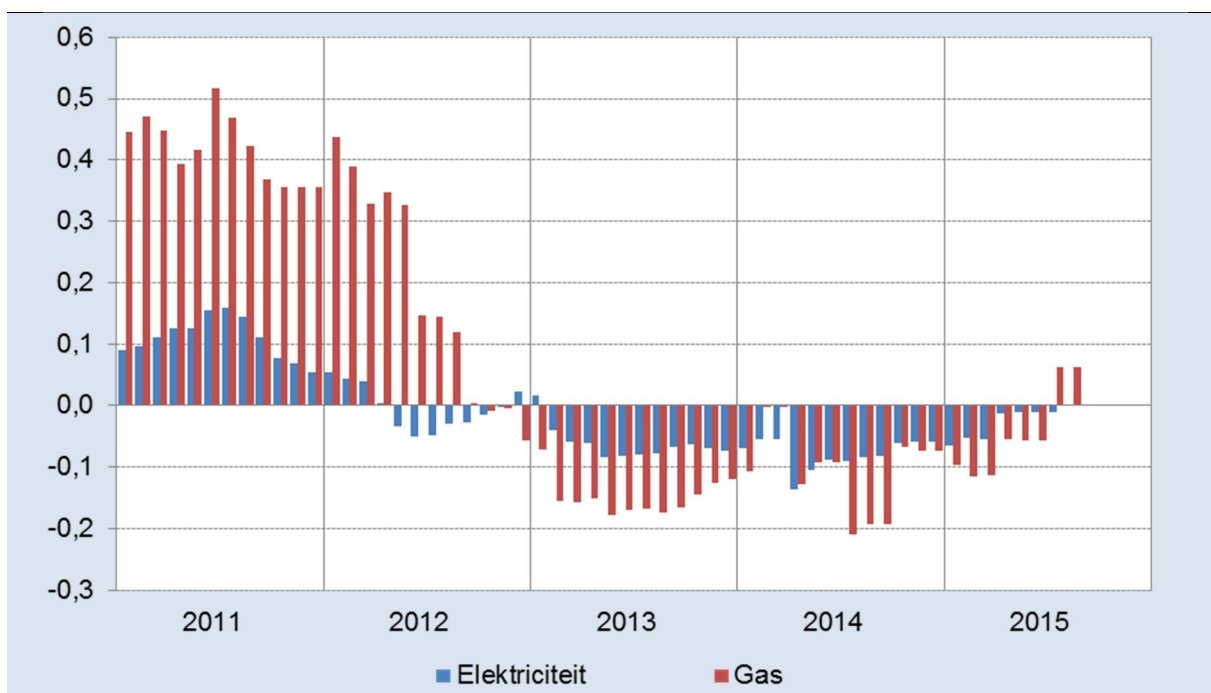
²⁶ De bijdrage van de energiecomponent van de variabele contracten voor elektriciteit aan de inflatie is kleiner dan die voor gas, met name wegens het geringere gewicht ervan in de consumptiekorf. Dat is het gevolg van de transporttarieven die, in het geval van elektriciteit, een groter deel van de consumptieprijs uitmaken. Bovendien ligt het aantal vasteprijcontracten hoger voor elektriciteit.

²⁷ Zie in dat verband ook Swartenbroekx C. (2010), 'Gevolgen van de liberalisering voor het vaststellen van de detailhandelsprijzen voor gas in België', Economisch Tijdschrift, 43-77, december.

Cf.: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/EconomicReview/2010/ecotijdIII2010_H3.pdf

²⁸ Tot januari 2014 werden de prijzen van gas en elektriciteit voor het Vlaamse en het Waalse Gewest met een maand vertraging opgenomen in de prijsindex.

Grafiek 5 – Bijdrage van de energiecomponenten van de variabeleprijscontracten tot de totale inflatie
(in procentpunt)

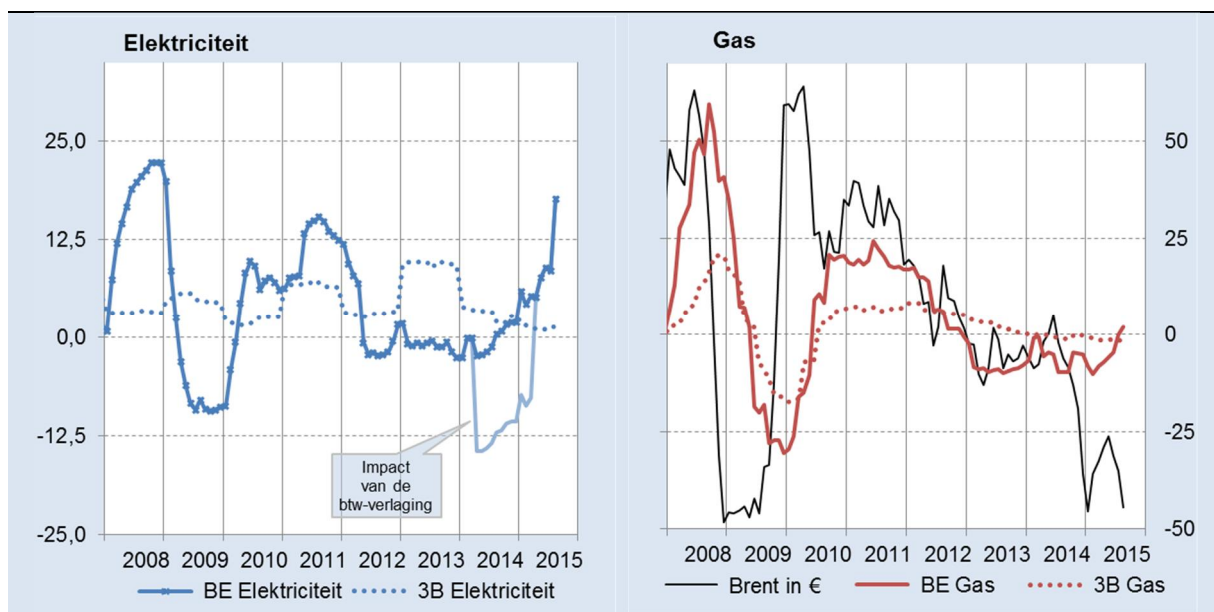
Bronnen: INR – Prijzenobservatorium, NBB.

Sinds 2011 is de som van de bijdragen van de energiecomponenten voor gas en elektriciteit derhalve teruggelopen van gemiddeld +0,5 procentpunt dat jaar tot -0,2 procentpunt in 2013 en 2014 en tot -0,05 procentpunt over de eerste drie kwartalen van 2015.

4.5 BIJDRAGEN VAN DE CONSUMPTIEPRIJZEN VAN GAS EN ELEKTRICITEIT TOT HET INFLATIEVERSCHIL MET DE BUURLANDEN

Wat de vergelijking van de consumptieprijsen van gas en elektriciteit als dusdanig met die van de buurlanden betreft, volstaat het detailniveau van de beschikbare gegevens niet om de energiecomponent af te zonderen van de andere onderdelen van de consumptieprijs, namelijk de transport- en distributiekosten en de toeslagen en belastingen. Ondanks de tegengestelde ontwikkelingen voor die componenten, hebben de in het kader van het vangnetmechanisme genomen maatregelen en die welke ermee gepaard gingen, het inflatieverschil voor de gas- en elektriciteitsprijzen in België ten opzichte van het gemiddelde prijsverloop in de drie buurlanden snel en gunstig beïnvloed.

Grafiek 6 – Consumptieprijsen van gas en elektriciteit¹
(veranderingspercentages t.o.v. de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar)

Bronnen: EC, Thomson Reuters Datastream.

¹ Ongerekend het effect van de btw-verlaging op elektriciteit in België.

Zowel voor de consumptieprijsen van gas als voor die van elektriciteit is het verschil ten nadele van België geleidelijk afgenomen en vanaf 2012 negatief geworden, in een context van een beperkte stijging van de prijzen van de energetische grondstoffen, maar ook van bevrozing van de tarieven en van veranderingen van marktaandelen ten gunste van leveranciers die voordeliger tarieven aanbieden.

In 2013 is het verschil in het voordeel van België toegenomen, deels als gevolg van de belangrijke tariefverlagingen die in januari 2013 werden ingevoerd in het licht van de toegenomen concurrentie en ook door de bepaling van formules inzake tariefindexering waarvan de referentieparameters nauwer aansluiten bij de groothandelsmarktprijzen voor gas en elektriciteit. Tevens is de consumptieprijs voor gas in 2013 met 8,5 % gedaald, tegen een stijging met 8 % in 2012, terwijl de elektriciteitsprijs met slechts 0,9 % afgenomen is, aangezien verhogingen van de tarieven voor het transport van elektriciteit de scherpe daling van de energiecomponent fors temperden. Dat blijft evenwel een zeer gunstige ontwikkeling in vergelijking met het gemiddelde van de buurlanden, waar de elektriciteitsprijs in 2013 een toename met 9,5 % te zien gaf en de gasprijs een stijging met 2,3 % liet optekenen. Het inflatieverschil ten gunste van België beliep 11 procentpunt voor de consumptieprijs voor gas en 10 procentpunt voor de consumptieprijs voor elektriciteit.

In 2014 groeide het verloop van de consumptieprijsen van gas en elektriciteit in België en in de drie buurlanden sterk naar elkaar toe. Wordt het effect van de vanaf april in België toegepaste btw-daling voor elektriciteit buiten beschouwing gelaten, dan blijkt dat het negatieve verloop op jaarbasis van de consumptieprijs van elektriciteit in de eerste helft van het jaar aanhield, dat wil zeggen na het verdwijnen van de invloed van de door verscheidene leveranciers in januari 2013 toegekende

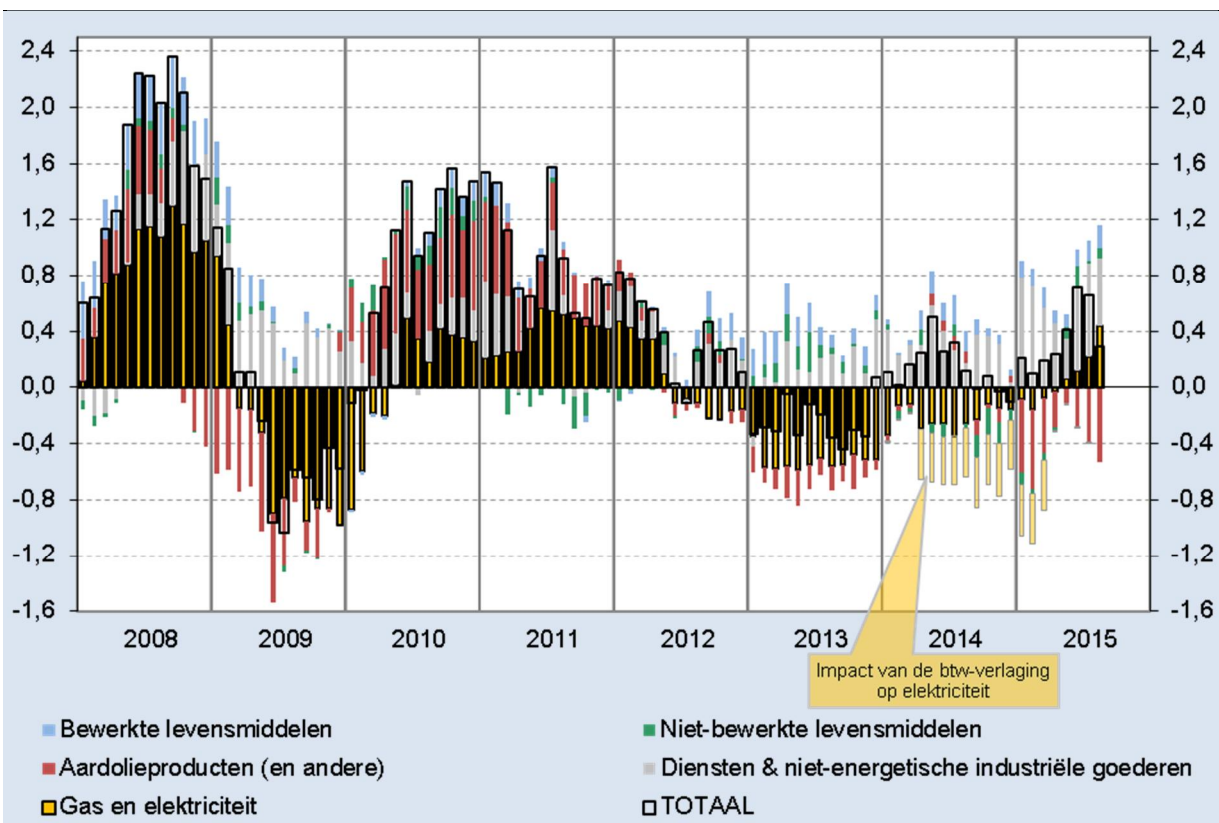
tariefverlagingen, en dat ondanks de stijging van de transporttarieven in januari 2014 (+3,5 % op jaarbasis). Tevens wordt een gemiddelde daling van de vaste tarieven vastgesteld. Het verloop tijdens de tweede jaarhelft weerspiegelt dat van de indexeringsparameters die gekoppeld zijn aan de noteringen voor elektriciteit op de internationale beurzen. De distributietarieven, die sinds 1 juli 2014 door de gewestelijke regulatoren worden vastgesteld, zijn onveranderd gebleven vermits de door de CREG goedgekeurde vierjaarlijkse tarieven werden verlengd tot eind 2014. Over het hele jaar zouden de consumptieprijzen van elektriciteit, indien de btw in België niet was gewijzigd, met amper 1,5 % zijn gedaald. De facto heeft de beslissing van de regering de consumptieprijsindex voor elektriciteit in 2014 echter met 9,6 % verlaagd. In de buurlanden, daarentegen, zijn de elektriciteitstarieven in 2014 gemiddeld 2,9 % duurder geworden, wat niettemin een aanzienlijke vertraging inhoudt ten opzichte van de stijging met gemiddeld meer dan 9 % die in 2013 in die landen werd opgetekend. Die stijging werd toen voornamelijk beïnvloed door de stijging van de tarieven in Duitsland, als gevolg van de verhoging van de belastingen en toeslagen om de steun aan elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen te financieren. De aan de steunregelingen verbonden kosten worden er overigens grotendeels gedragen door de residentiële klanten en de kleine professionele afnemers, terwijl de Duitse grote industrie er deels van wordt vrijgesteld via vrijstellingen van toeslagen en/of kortingen op de transporttarieven. De Belgische consumptieprijsindex van gas, van zijn kant, ging, als gevolg van het basiseffect dat zijn oorsprong vindt in de forse verlagingen van januari 2013, tussen januari en februari 2014 van -6,6 % naar -0,8 %. Vervolgens is het negatieve verloop opnieuw versterkt in het tweede en derde kwartaal, door de daling van de indexeringsparameters voor gas. De distributietarieven zijn slechts in zeer geringe mate veranderd, net als de toeslagen en belastingen (compensatie van de verlaging van de toeslag voor beschermde klanten begin 2014 door de verhoging van de federale bijdrage in september). Al met al wordt zijn verloop in ruime mate gekenmerkt door de energiecomponent, en laat hij een gemiddelde daling op jaarbasis van 5,6 % optekenen. In de buurlanden is het gemiddelde verloop in 2014, met -0,4 %, nagenoeg ongewijzigd gebleven.

Sinds medio 2014 is het verloop van de consumptieprijzen van elektriciteit in België opnieuw opwaarts gericht, en begin 2015 werd het gemiddelde stijgingstempo in de buurlanden overschreden. Afgezien van de aan de energiekosten gerelateerde inflatie (met name verbonden aan de gemiddelde toename van de energiecomponent van de vasteprijscontracten), vonden op 1 januari 2015 verscheidene aanpassingen plaats inzake de transport- en distributietarieven en de toeslagen, zoals de opname in de transporttarieven van de toeslag ter financiering van de groenestroomcertificaten (op federaal niveau) en de toepassing van de nieuwe distributietarieven, die twee jaar bevroren waren geweest (+9,2 % op jaarbasis). Op 1 maart werd een extra tarief opgenomen ter financiering van de kosten van de strategische reserve die werd ingevoerd om het risico op elektriciteitstekort te verminderen. Doordat het toepassingsgebied van de vennootschapsbelasting verruimd werd tot de intercommunales, konden de meeste betrokken distributienetbeheerders hun tarieven verhogen (op 1 maart in Brussel, op 1 juni in Wallonië en op 1 augustus in het Vlaams Gewest). Het verloop van de consumptieprijs van gas is sinds het midden van het jaar enigszins verslechterd ten opzichte van dat in de buurlanden maar, ook al gelden sinds 1 januari 2015 in België nieuwe distributietarieven voor

gas, toch is de impact ervan veel minder zwaar dan voor de consumptieprijs van elektriciteit. Voorts werden de tarieven voor het transport van gas neerwaarts herzien (een vermindering met 7,0 %).

In het verleden droegen alleen al de gas- en elektriciteitscomponenten in hoge mate bij tot de verruiming van het voor België vaak/vaker ongunstige verschil in totale inflatie. In 2011 droegen ze ten belope van 0,4 procentpunt bij tot het ongunstige verschil van 1 procentpunt. De diverse in het kader van het vangnetmechanisme getroffen maatregelen en die welke ermee samenhangen, hebben ervoor gezorgd dat die componenten sinds 2013 het inflatieverschil hebben getemperd (met 0,5 procentpunt in 2013 t.o.v. een gunstig verschil in totale inflatie van 0,3 procentpunt tegenover de buurlanden).

Grafiek 7 – Bijdrage van de voornaamste componenten tot het inflatieverschil¹
(in procentpunt)

Bronnen: EC, Thomson Reuters Datastream.

¹ Ongerekend het effect van de btw-verlaging op elektriciteit in België.

In februari 2014, toen het effect van de forse tariefverlagingen van januari 2013 was uitgewerkt, nam de gunstige bijdrage van gas en elektriciteit tot het inflatieverschil met de buurlanden af tot 0,1 procentpunt. Die bijdrage werd opnieuw groter in de loop van het tweede en het derde kwartaal, zelfs indien het effect van de btw-verlaging op elektriciteit buiten beschouwing wordt gelaten, voornamelijk door het verloop van de gasnoteringen. De gunstige bijdrage van gas en elektriciteit tot het inflatieverschil bedroeg in 2014 aldus 0,2 procentpunt indien de btw-verlaging op elektriciteit buiten beschouwing wordt gelaten, en 0,5 punt indien die maatregel wél in rekening wordt gebracht. In 2015

is het verloop van de consumptieprijzen voor de gas- en elektriciteitscomponent in België geleidelijk gaan uitstijgen boven dat van de buurlanden, aangezien de detailhandelsprijzen voor elektriciteit beïnvloed werden door de aanhoudende stijging van de groothandelsprijzen voor elektriciteit in België en bovendien ook door stijgingen van de overige kosten (de niet-energiecomponent).

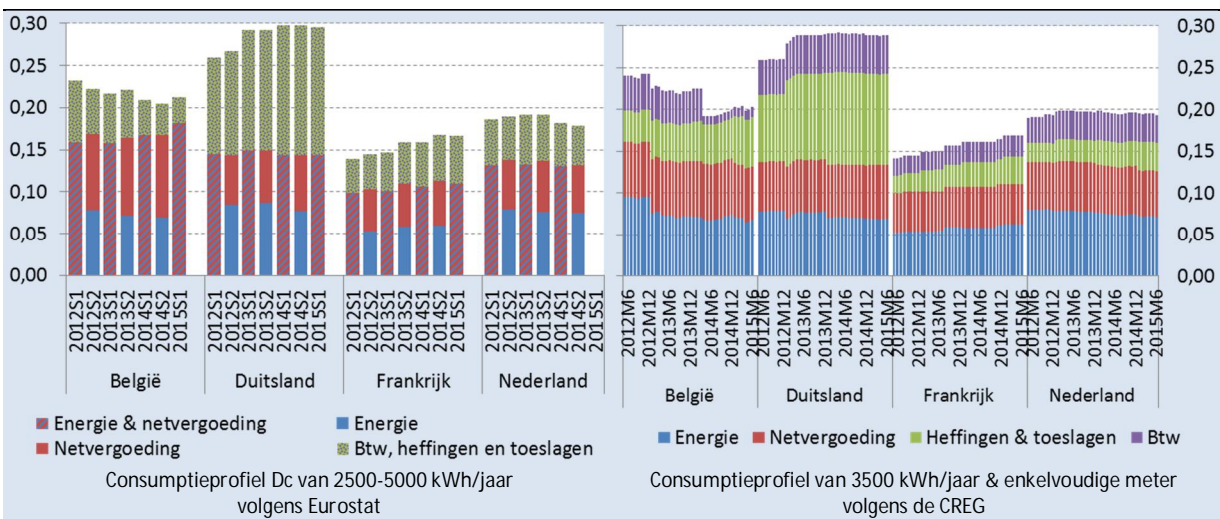
4.6 VERGELIJKING VAN DE PRIJZEN IN NIVEAU

Een laatste vergelijking betreft het niveau van de aan de huishoudens in België en in de buurlanden gefactureerde prijzen op basis van, enerzijds, halfjaarlijkse gegevens van Eurostat, en, anderzijds, gegevens die maandelijks door de CREG worden opgetekend en verzameld in het kader van haar monitoring van het vangnet. Aan de hand van de vergelijking van de niveaus en van hun verloop in de tijd kunnen een aantal bevindingen op basis van de gehanteerde partiële onderverdelingen worden genuanceerd, ook al zijn de gehanteerde methodologieën verschillend²⁹.

²⁹ De gegevens van Eurostat worden op vrijwillige basis verzameld, en ze hebben betrekking op het halfjaarlijkse gemiddelde van de door de huishoudens betaalde prijzen. De door de CREG aangeleverde gegevens zijn gebaseerd op een representatieve selectie van producten zoals ze aan de eindafnemers worden gefactureerd. Het gaat om een gewogen gemiddelde van de energieprijzen van het standaardaanbod van de standaardleverancier, van het beste aanbod in dezelfde regio als die van de standaardleverancier, en van een concurrerend aanbod van de tweede leverancier op de markt. Voor een objectieve vergelijking tussen de landen wordt elke subcomponent van de prijs voor elektriciteit en aardgas desgevallend gecorrigeerd. Zo worden, bijvoorbeeld, de in de prijs van de leverancier opgenomen kosten van hernieuwbare energie of de aan de netbeheerders toegerekende kosten van de verplichtingen tot openbare dienstverlening buiten beschouwing gelaten en toegewezen aan de toeslagen.

Wat het niveau van de elektriciteitsprijzen in België betreft, blijkt dat de verlaging van de energiegcomponent die door het vangnetmechanisme en de maatregelen voor de activering van de concurrentie in de hand wordt gewerkt, werd gecompenseerd door de stijging van de netkosten en, sinds 2015, door een verhoging van de belastingen en toeslagen. Toch is het niveauverschil ten opzichte van de in Frankrijk en Nederland gehanteerde prijzen algemeen beschouwd afgenomen, waarbij de convergentie toe te schrijven is aan zowel de btw-verlaging in België als de stijging van de energiekosten in Frankrijk en van de heffingen en toeslagen in Nederland. Inzake hun samenstelling worden de Belgische prijzen gekenmerkt door hoge netkosten, terwijl de toeslagen voor de steun aan elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen in Duitsland nagenoeg 160 % van de energiekosten uitmaken. De Franse consument profiteert van de concurrentiepositie van het kernenergiepark, terwijl de geringe belastingen op de Nederlandse prijzen veeleer hebben gezorgd voor een gunstig prijsniveau voor de consument.

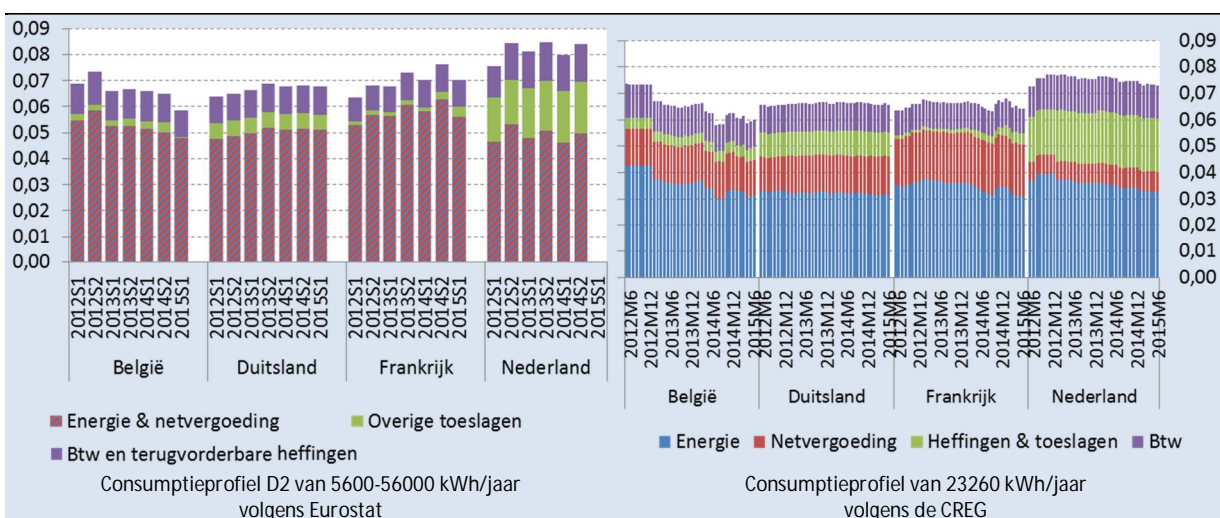
Grafiek 8 – Verloop van de elektriciteitsprijzen aangerekend aan de huishoudens in België en in de drie buurlanden (in €/kWh)

Bronnen: Eurostat en CREG.

Voor gas zijn de prijsverschillen voor de eindafnemers minder groot tussen de landen, en de Belgische consument is inmiddels zelfs beter af dan de afnemers in de buurlanden. Zo blijkt dat de energiegcomponent sinds 2014 onder de invloed bleef van de in de variabeleprijcontracten gehanteerde indexering in België. Die factor heeft ook een rol gespeeld in Frankrijk, waar de gereguleerde tarieven voor de residentiële consumenten (deels) veranderen volgens een tariefformule die de bevoorradingskosten weergeeft, en die Engie elke maand opwaarts of neerwaarts aanpast, onder het toezicht van de regulator en het Ministerie (cf. voetnoot nr. 19 – pagina 15). Er zij opgemerkt dat de goedkopere netkosten en de lagere energiekosten die Nederland als gasproducent geniet, niet aan de Nederlandse gebruikers ten goede komen, dit als gevolg van hogere heffingen en andere toeslagen om energiebesparingen en de verlaging van de CO₂-emissies te bevorderen. Dit komt met name door de 'Regulerende Energiebelasting' die wordt toegepast op het verbruik van zowel elektriciteit als gas, maar waarvan de stijging sneller is voor gas. Zo is deze heffing in 2015 nagenoeg het dubbele van de belasting die op elektriciteit wordt toegepast, terwijl ze ook onderworpen is aan btw.

Grafiek 9 – Verloop van de aardgasrijzen aangerekend aan de huishoudens in België en in de drie buurlanden
(in €/kWh)

Bronnen: Eurostat en CREG.

5 Conclusies

Net als bij de vorige analyses, dient de beoordeling van het vangnetmechanisme in dit verslag omzichtig te worden geïnterpreteerd, met name gelet op een tekort aan precieze gegevens die het mogelijk maken de respectieve effecten van het stelsel als zodanig af te zonderen van die van de toegenomen concurrentie en van het prijsverloop van de energetische grondstoffen. De bij het opstellen van de vorige verslagen getrokken conclusies met betrekking tot de impact van de maatregel op het verloop van de energieprijzen en op de inflatie werden niet fundamenteel herzien.

De effectieve instelling van het vangnetmechanisme verliep in twee fases:

- van april tot december 2012: instelling van een periode van bevrozing van de prijzen, samen met maatregelen en initiatieven van de regering om de consumenten te activeren en de concurrentie aan te moedigen, wat leidde tot veranderingen naar goedkopere leveranciers, met merkbare resultaten in de HICP (geraamde vertraging van -0,2 procentpunt in 2012);
- vanaf januari 2013: effectieve toepassing van het vangnetmechanisme met als doel (zoals bepaald in de wet) de detailhandelsprijzen voor gas en elektriciteit in België meer in overeenstemming te brengen met het gemiddelde van de prijzen in de zone Noordwest-Europa. Daartoe zijn enkel nog indexeringen – voortaan op kwartaalbasis – toegestaan op basis van beursnoteringen inzake de Europese gas- en elektriciteitsmarkten. Aangezien deze noteringen reeds door verschillende leveranciers werden gebruikt en door het spel van de concurrentie, werd de energie-inflatie snel neerwaarts beïnvloed (met beursnoteringen die lager waren dan de aan de hand van de aardolieproducten geïndexeerde prijzen, zoals in de langetermijncontracten): de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten voor gas en elektriciteit - de enige contracten waar het mechanisme op van toepassing is - liepen respectievelijk met gemiddeld 12 en 11% terug in 2013.

Pas vanaf 2014 kon de analyse worden gebaseerd op de inflatoire effecten van de werking 'op kruissnelheid' van dit mechanisme, een jaar na de volledige tenuitvoerlegging ervan in januari 2013. In 2014 hield de scherpe daling van de energiecomponenten van de variabeleprijcontracten voor gas en elektriciteit aan, namelijk met gemiddeld 11 en 22 %, in een context waarin de marktdynamiek kennelijk geen significante impact meer had. Sindsdien is het verloop van de referentienoteringen op jaarbasis bepalend voor de beoordeling van de ontwikkeling van die componenten. Dat verloop blijft gevoelig voor alle belastingwijzigingen welke op die componenten van toepassing zijn. Dat de btw op elektriciteit in september 2015 opnieuw is opgetrokken naar 21 % zal de stijging versnellen. In de loop van het derde kwartaal van 2015 zijn de bijdragen van de gas- en elektriciteitscomponenten opnieuw positief geworden.

Bijgevolg is de sinds medio 2012 negatieve bijdrage van de gas- en elektriciteitscomponent tot de totale inflatie sinds mei 2015 positief geworden, en draagt ze sindsdien bij tot het voor België ongunstige inflatieverschil ten opzichte van de buurlanden.

Uit de vergelijking van het verloop van deze component voor de historische leverancier volgens de oude en de nieuwe parameters blijkt dat het gebruik van de nieuwe indexeringsformules voor zowel gas als elektriciteit een neerwaarts effect heeft gesorteerd. Het effect op de volatiliteit is daarentegen uiteenlopend, aangezien ze voor elektriciteit groter zou zijn geweest volgens de oude parameters, voornamelijk als gevolg van de ongebruikelijke onbeschikbaarheid van het Belgische kernenergiepark. Voor gas, daarentegen, lijken de gegevens erop te wijzen dat de nieuwe parameters in 2014 een grotere volatiliteit met zich hebben gebracht dan de oude. In 2015 gold het omgekeerde. Bovendien zou, gelet op het relatieve verloop van de TTF-gasprijzen en de stookolieprijzen, de sterke daling van de prijs van ruwe aardolie geleid hebben tot een interessanter tarief van de energiecomponent – zelfs geïndexeerd op basis van een aardolieparameter – dan het geldende tarief, dat enkel gelinkt is aan de gasprijs.

Het verloop van de inflatie werd in aanzienlijke mate beïnvloed door de maatregelen ter bevordering van de concurrentie (vooral in 2012-2013) en door de bepalingen van het mechanisme, die alle hebben bijgedragen tot de vermindering van het inflatieverschil met de buurlanden. Diezelfde elementen zullen blijven inwerken op het toekomstige verloop van de detailhandelsprijzen. De huidige bepalingen laten evenwel slechts weinig varianten toe (soortgelijke indexeringsformules) tussen leveranciers en contracten, en sluiten geen aanpassingen aan de tariefformules uit die worden toegepast bij de invoering van nieuwe producten door de leveranciers, voor zover de parameters in overeenstemming blijven met het toegestane panel.

Zoals vermeld, zijn de beursnoteringen voor gas en elektriciteit vrij volatiel. Het verloop op jaarbasis van de prijzen op de beurzen wordt logischerwijze doorberekend in de gas- en elektriciteitstarieven volgens eenvoudige tariefformules, die de schommelingen van deze prijzen weerspiegelen, zoals nog werd vastgesteld sinds begin 2014, toen de consumptieprijzen eerst zakten – ongerekend het effect van de btw-daling op elektriciteit in België - en vervolgens in 2015 toenamen, wat gemiddeld beschouwd niet werd vastgesteld in de buurlanden. Dezelfde effecten gelden voor de gasprijzen.

Hoewel de volatiliteit tijdens de kwartalen mechanisch werd verminderd door de indexeringen te beperken tot één aan het begin van elk kwartaal, lijkt het mechanisme geen bescherming te bieden tegen de intrinsieke volatiliteit van de gas- en elektriciteitsprijzen in België. Het verloop van die prijzen zou dus een vrij aanzienlijke invloed blijven hebben op de schommelingen van de inflatie in België, hetzij opwaarts, hetzij neerwaarts. Aangezien die automatische indexering, zelfs op kwartaalbasis, uitsluitend in België van toepassing is, zou deze praktijk overigens een inflatieverschil met de buurlanden in de hand blijven werken, al dan niet in gunstige zin. Ceteris paribus (met name bij gelijkblijvende nettarieven, heffingen en toeslagen), zal het verloop van de energiecomponent normaliter dat van de groothandelsprijzen voor energie van naderbij volgen voor alle variabeleprijcontracten die op de Belgische markt worden aangeboden.

Na de verlaging van de btw (en ongeacht het opnieuw optrekken ervan in september, waarvoor alle voor de analyse nodige gegevens nog niet beschikbaar waren om in dit verslag te worden opgenomen) benadert het niveau van de elektriciteitsprijzen die aan de Belgische huishoudens worden aangerekend de 20 eurocent/kWh van de Nederlandse huishoudens, maar het ligt nog 22 % hoger dan de Franse tarieven. De elektriciteitsprijzen die in Duitsland worden gehanteerd (42 % hoger) worden gekenmerkt door de bijdrage van de huishoudens aan de financiering van de steun aan groene stroom. Voor gas zijn de prijsverschillen voor de eindverbruikers minder groot tussen de landen, en is de positie van de Belgische consument grotendeels vergelijkbaar geworden met die in de buurlanden, met uitzondering van de Nederlandse consumenten, als gevolg van belangrijke heffingen ter bevordering van energiebesparingen.

* *

*